

Het Grote Cultuurheldenboek

Colofon

Het Grote Cultuurheldenboek

Cultuureducatie met Kwaliteit 2013-2016, Delft

Dit is een uitgave van Cultuurhelden van DOK, het programma Cultuureducatie met Kwaliteit in Delft. Het programma wordt ondersteund door het Fonds voor Cultuurparticipatie en de Gemeente Delft.

Auteurs

Miriam Bosman
Hélène de Grood
Chyramain van Kempen
Ann Meijer
Marja van Rossum
Ilona Rozenboom
Stéphanie Ruijsenaars
Kim Schonewille
Hilke Zoontjens

Projectleiding

Ilona Rozenboom

Eindredactie

Ann Meijer & Ilona Rozenboom

Vormgeving

Lydia de Boer

Omslag

Hilke Zoontjens & Lydia de Boer

Drukwerk

Drukwerkconsultancy, Bunnik

Met dank aan de elf Cultuurheldscholen, en speciale dank aan

Ewout van Asperdt, directeur Simon Carmiggelschool
Arina Blom, leerkracht en icc'er Delftse Montessorischool
Bionda Dunnewijk, leerkracht en icc'er De Bonte Pael
Jolanda 's Gravemade, leerkracht en icc'er Het Mozaïek
Gerrie Haije, directeur De Oostpoort
Gezien de Klerk, leerkracht Bernadette Mariaschool
Anja Orelia, leerkracht en icc'er Max Havelaarschool
Mieke van Schie, leerkracht en icc'er Gabriëlschool
Jeroen Bakker, leerkracht De Eglantier Tanthof
Carien van de Water, directeur De Regenboog
Christel Koop, leerkracht en icc'er Freinetschool Delft

Met dank aan alle Cultuurhelden

Voorwoord

Wat leuk dat je dit Grote Cultuurheldenboek in handen hebt. Als Cultuurheld heb je direct of indirect bijgedragen aan de totstandkoming van dit boek. Immers, alles wat we met Cultuurhelden ontwikkeld hebben in de afgelopen jaren hebben we samen gedaan. Jullie enorme hoeveelheid energie, goede ideeën, kennis, bevoegenheid en toewijding hebben we samengeperst in dit boek. Blader gerust even verder om te ontdekken waar jouw stukje heldere ingeving samenschurkt met de geniale hersenkronkel van een andere Cultuurheld. Graag kijken we terug naar hoe we begonnen aan het Cultuurheldenavontuur alvorens we vooruitblikken naar de komende vier jaar.

Samenhang in onderwijs

Toen we in 2013 met Cultuurhelden begonnen, wilden we van cultuur onderwijs maken (met dank aan Pieter Mols). Hoe mooi om van kunst en cultuur één van de instrumenten naast taal en rekenen te maken om samen met kinderen de wereld om hen heen te onderzoeken en de samenhang tussen dingen te begrijpen. Hoe we dat precies moesten doen wisten we niet, maar dát we dat zouden gaan uitzoeken stond als een paal boven water.

‘Samenhang’ is ook een belangrijk thema in de dialoog over het onderwijs van de toekomst. Platform Onderwijs2032 pleit in haar rapport (Eindadvies Ons onderwijs 2032, 2016) ervoor om de grenzen tussen de huidige vakken te doorbreken en meer ruimte in het curriculum te creëren voor vakoverstijgende vaardigheden en een integrale benadering van de onderwijsinhoud. Volgens het Platform is een interdisciplinaire aanpak nodig om leerlingen een dieper en meer samenhangend inzicht in de leerstof te geven en ook om hun leermotivatíe te vergroten. De grote uitdagingen waarmee de huidige en toekomstige generaties te maken hebben en krijgen, laten zich niet ‘opsluiten’ in aparte vakken. Nieuwe ontwikkelingen en toepassingen doen zich steeds vaker voor op het snijvlak van disciplines:

“Om complexe maatschappelijke problemen van verschillende kanten te kunnen bekijken, is het voor leerlingen van belang interdisciplinair te leren denken en (samen)werken. Dat betekent dat er binnen de domeinen aandacht moet zijn voor verbindende vraagstukken.”

(p. 40, Eindadvies Ons onderwijs 2032, 2016)

Inmiddels kunnen we concluderen dat cultuureducatie een prachtig middel is om samenhang in onderwijs te creëren. Zo heeft het begrip zwaartekracht voor kinderen op de Freinetschool Delft betekenis

gekregen door het maken van een eigen choreografie van een freerun of door het bouwen van een knikkerbaan met de hele klas. Op de Bernadette Mariaschool hebben begrippen als bacterie, virus, besmettelijk en ziekte dankzij het thema Vies en Gevaarlijk een andere lading gekregen door het bedenken en fotograferen van nieuwe ziektes en de bijbehorende symptomen. Het is niet moeilijk voor te stellen dat de beleving van de wereldoriëntatieles door Cultuurhelden is veranderd voor zowel de kinderen als de leerkrachten.

Intrinsieke motivatie en het creatief proces

Kinderen (en grote mensen) leren omdat ze nieuwsgierig zijn naar hoe de wereld in elkaar steekt. Om te ontdekken wie ze zijn en hoe ze zich verhouden tot hun omgeving. Om betekenis te kunnen geven aan hun omgeving en om vaardigheden te ontwikkelen om hun leven te kunnen vormgeven. Als kinderen intrinsiek gemotiveerd zijn om te leren, gaat het leerproces veel sneller. Het geleerde krijgt meteen betekenis en wordt toegepast met passie en toewijding.

We nodigden onszelf, onze kunstdocenten en de schoolteams met wie we werken uit om onderwijs te benaderen als een creatief proces. Het creatief proces als aanjager van intrinsieke motivatie. Wij wilden kunstenaars en leerkrachten laten samenwerken om ruimte in de klas te creëren voor kinderen om zelf iets te ontdekken. Immers, hoe leuk is het om iets te leren als je zelf de uitkomst mag bepalen. Als je je eigen ideeën kwijt kan in de les en je kan leren door iets te maken. Cultuurhelden reikt verder dan cultuureducatie alleen. Als je eenmaal begint met te kijken naar onderwijs als een creatief proces, wakkert het onderwerp uit de rekenmethode voor je het weet de verbeeldingskracht dusdanig aan dat jouw leerlingen een muziekstuk componeren tijdens de rekenles over breuken.

Een blik vooruit...

De afgelopen drieëneenhalf jaar hebben de leerkrachten en de kunstdocenten zich samen met groot enthousiasme en volharding op de vraag gestort hoe we met kunst en cultuur dieper en samenhangend inzicht in de lesstof kunnen geven. Dit proces genereerde niet alleen een enorme energie en inspiratie, maar deed daarnaast ook een beroep op minder aangename eigenschappen uit de Cirkel van creatief gedrag¹ (zie blz. 11 voor meer informatie), waaronder onzekerheden verdragen en moeilijkheden niet uit de weg gaan. We zijn in de afgelopen periode dan ook tegen onszelf en elkaar aangelopen, hebben onszelf meerdere keren opnieuw moeten uitvinden en zullen dat vast ook in de komende jaren blijven doen.

Sinds dit schooljaar is de afdeling Onderwijs van De VAK samengegaan met DOK Educatie. Met de combinatie van expertise op het gebied van taalontwikkeling en kunst- en cultuureducatie, biedt dit een uitgelezen kans om bij te dragen aan de brede ontwikkeling van kinderen, hen te doen ervaren hoe leuk leren is en dé educatieve partner te worden voor

het Delftse onderwijs. Naast deze spannende ontwikkeling, staan we ook nog eens aan de vooravond van een nieuwe periode Cultuurhelden (2017-2020), waarin we vier nieuwe scholen zullen verwelkomen. Uiteraard zullen we ook met de huidige scholen verder werken aan het verdiepen van de werkwijze om het creatieve proces en de kunstvakken te verbinden aan de eigen onderwijsvisie, en blijven we leerkrachten begeleiden om onderwijs als een creatief proces vorm te geven.

In dit Grote Cultuurheldenboek vind je natuurlijk geen kant-en-klaar methode die netjes en stapsgewijs gevolgd kan worden. Daarmee zouden we jullie creativiteit tekort doen. Met dit boek heb je iets in handen waarmee je zelf eigen lessen vorm kunt geven, bijschaven, samenstellen, door elkaar husselen en aanscherpen. Immers, als jij echt enthousiast wordt van de les, dan worden de kinderen dat ook. Dus, neem vooral je eigen fascinatie als kompas door dit boek en bij alle nog te ontwikkelen lessen in de toekomst.

Heel veel dank voor jullie kennis en kunde, enorme betrokkenheid en niet te vergeten jullie gedrevenheid om dit samen met ons te doen. Op naar nog vier fantastische Cultuurheldjaren!

Miriam Bosman

Je kunt dit boek in de kast zetten, maar je kunt het ook volschrijven met je eigen ideeën! Deel je inspiratie door het boek te vullen met post-its.

Inhoudsopgave

De Cultuurheldscholen

Bernadette Mariaschool
Het Mozaïek
De Bonte Pael
Delftse Montessorischool
Simon Carmiggeltschool
Gabriëlschool
De Regenboog
Max Havelaarschool
De Oostpoort
De Eglantier Tanthof
Freinetschool Delft

Tool lesontwikkeling

Fase 1: onderwijsthema op doelgroep afstemmen
Fase 2: lesplan(nen) ontwikkelen
Format lesplan
De uitvoering: tips en tricks

Lessuggesties thema ‘Cultuur’

Identiteit
Statusverschillen
Culturele diversiteit
Feest
Sport
Volledige les: Get up, stand up

Lessuggesties thema ‘Natuur’

Dieren
Het menselijk lichaam
Het weer
Seizoenen
Ziekte
Volledige les: Natuurorkest

Lessuggesties thema ‘Wetenschap, kunst en techniek’

Kleuren
Architectuur
Beweging
Duurzaamheid
Zwaartekracht
Volledige les: De grote ZOEM

Nawoord

6
6
6
7
8
9
9
10
11
12
12
13

16
16
18
20
21

22
24
25
26
27
28
29

30
32
33
34
35
36
37

38
40
41
42
43
44
45

46

“People with great passions, people who accomplish great deeds, people who possess strong feelings, even people with great minds and a strong personality, rarely come out of good little boys and girls.”

- Lev S. Vygotsky

De Cultuurheldscholen

Bernadette Mariaschool

De leerlingen in de onderbouwgroepen op de Bernadette Mariaschool deden altijd al veel creatieve activiteiten. Met de komst van de Cultuurhelden veranderde daar iets in. Waar leerkrachten voorheen gewend waren veel te vertellen, staat nu het laten beleven centraal. Niet te veel uitleggen, niet te veel praten, maar laten doen.

‘Als je ruimte geeft, ontdek je vaak dat ze iets doen dat je zelf niet had verwacht.’

Hoe ga je ermee om als leerlingen een andere richting kiezen in het creatief proces?

‘Er komt meer uit het kind zelf,’ vertelt Gezien de Klerk, leerkracht van een van de drie kleutergroepen. Ze roemt de verrassende, prikkelende entree uit de Cultuurheldenopzet. Een verrijking vindt ze het. ‘Omdat de kinderen meteen helemaal in het onderwerp zitten, gaan ze daarna gemakkelijker over tot experimenteren.’ Door dat experiment loopt een activiteit soms anders dan vooraf ingeschat. ‘Bij een tafel vol met proefjes maakten de kleuters foto’s. Al snel bleek dat ze meer plezier hadden in elkaar fotograferen. Het plan om de proefjes zelf vast te leggen lieten we los en dat bleek een goede zet.’

Voor het geven van ruimte kun je kiezen. ‘Komen kinderen met iets onverwachts, en het past, dan grijp je dat natuurlijk. Je probeert het in te bedden.’ Ideeën kunnen elkaar versterken, zeker ook als ze van de leerlingen zelf komen. Maar soms gaat het anders: bij een dansles in het sprookjesproject Doornroosje ontdekten een paar kleuters de materialen die verderop klaarstonden, voor een vervolgstap in het project. Ze renden er meteen op af. ‘In dit geval leidde het enorm af,’ zegt Gezien. ‘Ze zaten nog niet in het verhaal, een waardevolle bewegingsactiviteit om in het proces te komen zou overgeslagen worden. Op zo’n moment moet je bijsturen. Als je ziet dat een andere wending echt iets met het creatieve proces doet, dan neem je het mee. Is het alleen maar iets dat afleidt, dan doe je het niet.’

i

Creatief proces

Het model van een creatief proces waar Cultuurhelden mee werkt bestaat uit vijf fasen: entree, bagage, creatieve opdracht, presentatie en reflectie & analyse. Op bladzijde 20 en 21 lees je alles over het creatief proces, hoe het werkt en hoe je het kunt vormgeven.

Het Mozaïek

Dat er op Het Mozaïek al werd gewerkt met een zogeheten KUVO-team (Kunstzinnige Vorming), was een voorsprong voor het implementeren van het Cultuurheldenprogramma. Er werd gewerkt met projecten. Met ervaren kunstdocenten om tafel gaan om de kunstzinnige vakken te verrijken kwam daardoor binnen handbereik. Tegelijkertijd ontstond daardoor wel enige koudwatervrees. ‘Nu werd het opeens echt. Hoe pak je het aan? Hoe maak je tijd vrij? Weten we wel genoeg om aan de gang te gaan?’ Dat waren de vragen die naar boven kwamen, vertelt Jolanda ’s Gravenmade. ‘Het heeft wel een jaar of twee gekost voor iedereen écht enthousiast werd.’

Hoe zorg je voor draagvlak binnen het team?

Draagvlak ontstaat als iedereen er het voordeel van ziet. En daar is hard aan gewerkt. ‘Er werd gekozen voor teamscholing met gerichte workshops. Dat riep soms weerstand op, bijvoorbeeld vanwege de tijdsinvestering’, zegt Jolanda. ‘Er was toch niet voor niets een leerteam? Toch bleek dat een geweldige formule, want het leverde veel meer op dan verwacht.’

‘Draagvlak in het team ontstaat als je ziet wat het oplevert.’

Verder werd er gekozen voor een aanpak om groepsdoorbroken te gaan werken met series van bijvoorbeeld drie lessen. ‘Ieder specialiseerde zich in het geven van één onderdeel. Die les gaf je dan drie keer, steeds aan een andere groep. Ook dat gaf tijdwinst: je hoeft maar één les voor te bereiden. En je leerde enorm veel: ontdekte je de eerste keer iets wat beter kon, dan paste je dat toe in de volgende les.’

‘Nu, in dit laatste jaar, kunnen we wel zeggen dat de Cultuurheldenaanpak echt iets is geworden van onze school. De lessenseries die we hebben ontworpen worden allemaal gebundeld, we gaan ze opnieuw gebruiken en verdiepen. In de komende jaren wil de school ze inzetten om het ontwerpend en ontdekkend leren een plaats te geven in het onderwijs. Een prachtige werkwijze, waarbij er echt meer en meer uit de leerlingen zelf kan komen, waarin we ze steeds meer zelf op onderzoek laten gaan. Dankzij alle investeringen zijn we klaar voor die nieuwe fase.’

De Bonte Pael

Voorheen waren de creatieve vakken op de Bonte Pael een soort kant-en-klare pakketjes: hier zijn de materialen, dit is de opdracht, ga het maar maken. Het waren dan vooral eindproducten die aan de ouders werden gepresenteerd. Met de invoering van het Cultuurheldenprogramma ging het om het creatieve proces. En hoe laat je dat aan ouders zien?

Hoe laat je iets van het creatieve proces aan ouders zien?

‘Dat was een behoorlijke zoektocht. Foto’s van leerlingen of een powerpointpresentatie? Saai! En dat deed geen recht aan wat er gebeurde in school,’ vertelt Bionda Dunnewijk, leerkracht groep 5 en cultuurcoördinator. ‘We hebben het er uitgebreid over gehad; we besloten dat we ouders een aantal onderdelen konden laten doen van de cultuurlessen.’ Dat resulteerde onder meer in kijkavonden waar ouders experimenteerden met optische illusies, dramaopdrachten deden waar gespeeld werd met ‘hoge en lage status’ en een kanjerspel maakten voor kleuters. ‘Het was geweldig om ze bezig te zien. Dat spel werd trouwens later ook echt in de klas gebruikt.’ Het meest enthousiast is Bionda over de kijkavonden waarin het 35-jarig bestaan van de school centraal stond. Door de hele school waren foto’s te zien van alle tijden, waaronder foto’s die van thuis waren meegebracht. ‘Door er zoekopdrachten aan te verbinden, werd de hele school gezien door alle ouders. Het was hard werken, maar de ouders waren er waanzinnig enthousiast over.’

‘We kwamen erop uit dat we ouders graag hetzelfde wilden laten ervaren als hun kinderen.’

Het vergt de nodige organisatie, want op een kijkavond gebeurt natuurlijk meer dan alleen een presentatie van de cultuuractiviteiten. ‘We vragen de kunstdocenten en hulpouders waar het kan om input. We worden steeds creatiever in het zoeken naar oplossingen.’ De Cultuurheldenaanpak is echt deel geworden van de school. ‘Daar gaan we dus zeker mee door,’ zegt Bionda. ‘En onze wens is om nog meer van al het vrije werken toe te passen en in ons onderwijs te brengen.’

Delftse Montessorischool

Op de Delftse Montessorischool staan alle vakken in het spectrum van een thema, alles wordt binnen een groter geheel geplaatst. Reflectie is daarbij een belangrijk onderdeel van het leren. Het team wilde graag handvatten om met de leerlingen op hun proces te kunnen reflecteren.

Hoe reflecteer je met de leerlingen, welke vragen stel je bij een procesevaluatie?

Bij het werken met Cultuureducatie met Kwaliteit komt uiteraard het product in beeld; de evaluatie vindt vooral plaats op procesniveau. Arina Blom, leerkracht bovenbouw en cultuurcoördinator, vroeg haar collega's welke evaluatievragen zij aan de leerlingen stellen:

- Wat heb je geleerd met het uitvoeren van de opdracht?
- Denk je dat het ook op een andere manier of bij iets anders toepasbaar is?
- Ben je tevreden over hoe het gelopen is?
- Hoe vond je het om eraan te werken?
- Als je terugkijkt op de opdracht: is het product geworden wat je had bedacht?
- Of is het anders geworden? Waardoor komt dat?
- Wat was het doel, en heb je dat bereikt?
- Als je een soortgelijke opdracht zou krijgen, zou je het dan hetzelfde aanpakken, of zou je het anders doen?
- Waarover ben je minder tevreden, waar wil je nog verder aan werken?

‘Op uitgesproken wijze reflecteren op eigen werk past in ons leerlingvolgsysteem.’

‘Met het stellen van deze vragen willen we bereiken dat leerlingen erover nadenken hoe iets gelukt is,’ zegt Arina. ‘Want als het niet direct ‘om het mooi’ is: waarom gaat het dan? Voor alle leerlingen is het waardevol om hiermee bezig te zijn, omdat ze op die manier trots kunnen zijn op het proces en op het product.’

En niet alleen leerkrachten stellen evaluatievragen: ook leerlingen bevragen elkaar op het proces. Dat sluit aan bij de manier waarop het onderwijs op school is ingericht. Terwijl ze de gemaakte producten bekijken geven ze elkaar tips en tops en dat gebeurt vooral op een positieve, opbouwende manier. Kijken wat er goed aan is, vragen naar de aanpak. Ook dat zet de leerlingen steeds aan het denken over het geheel. Arina: ‘En dat is dus precies waar wij leerlingen aan willen laten werken.’

Simon Carmiggelschool

Een modern klassikale school noemt directeur Ewout van Asperdt de Simon Carmiggelschool. In alle vakken wordt cyclisch gewerkt: doel – uitleg – doen – reflecteren.

‘Een cultuurlijn betekent voor ons dat wat we hebben verworven niet zomaar kan verdwijnen.’

Hoe ziet Cultuureducatie met Kwaliteit eruit in een cultuurlijn op school?

‘Het cyclisch werken zie je bij ons terug in alle vakken, en dus ook in de cultuurlijn. Want zo werken wij. Zes blokken zijn er per jaar voor alle groepen; een blok bestaat uit drie lessen, die in drie weken na elkaar gegeven worden. Het blok wordt altijd gekoppeld aan een thema in school. Anderhalf uur per week, daarin kan behoorlijk veel gebeuren.’ In de eerste les komen techniek en materiaal aan bod, de techniek wordt uitgetoetst, onderzocht en geoefend. In de tweede les gaat het om ontwerpen en produceren, en bij de derde om produceren en reflecteren. ‘Het creatieve proces komt terug in alle gesprekken tijdens de activiteiten,’ zegt Ewout, ‘nadenken, daar gaat het om, vertellen waarom je het doet, en out of the box denken: kan het ook anders? De leerlingen vinden het erg leuk. Er komen veel disciplines en materialen aan bod.’

Een goed ingerichte ruimte, alle materialen altijd voorhanden in een speciale Cultuurheldenkast, een goede planning, investeren: in scholing en in gereedschappen zijn randvoorwaarden waarin voorzien is. De cultuurlijn zorgt dat het cultuuronderwijs geborgd is: ‘Het moet ook blijven voortbestaan zonder subsidie.’

In de toekomst werkt het team toe naar het opzetten van een zevende blok in de cultuurlijn. Daarin kiezen leerlingen een techniek waar ze graag verder mee willen experimenteren. In de volgende periode gaat de school muziek en drama aan de cultuurlijn toevoegen.

Gabriëlschool

De afgelopen jaren investeerde de Gabriëlschool fors in het integreren van cultuur in het onderwijsaanbod. Met Cultuurhelden ontwikkelden zij een verdergaande visie op de verbinding van theater met taal en thematisch onderwijs. Daarbij zochten zij naar een goede balans tussen creatief proces en product.

Hoe ga je om met de balans tussen proces en product als je theater- en taaldoelen nastreeft?

‘In het vinden en nemen van ruimte zit altijd een soort spanningsveld tussen proces en product.’ Aan het woord is Mieke van Schie, leerkracht kleutergroep en cultuurcoördinator. ‘Omdat voorheen het product steeds meer aandacht kreeg, neigden we soms te veel naar het richten op een einddoel, de presentatie. Daardoor wordt het onderzoek minder open. We verlegden daarom afgelopen jaar onze focus naar het proces.’ Daardoor ontstond bij sommige leerkrachten het gevoel dat ze de structuur kwijtraakten, vertelt Mieke. ‘En af en toe sturen, dat moet ook als je verder wilt komen. Ze vroegen zich af: wat levert het op?’ Dat zit soms in kleine dingen, zoals leerlingen iets laten ervaren en niet alleen laten bedenken. Bij een project over elektriciteit bijvoorbeeld kregen de leerlingen de opdracht om hun weg te vinden in een verduisterd lokaal. ‘Dat is niet alleen spelerei. Zo’n ervaring zet iets in gang. Het gaat erom dat je leerlingen hun eigen brein aan de gang laat zetten, en hun eigen bijzondere dingen laat bedenken.’

‘Niet fixeren op het einddoel, maar op de zoektocht.’

Ook de komende tijd gaat het team verder met het Cultuurheldentraject. Ze zien het als een kans om het inzetten van de culturele activiteiten te herijken. Klopt wat we doen met de bouwstenen van ons onderwijs? Het is voor hen een voortdurende zoektocht om de creatieve vakken bewust in te zetten. ‘Je kunt het echt overal in stoppen,’ zegt Mieke. ‘Hoe creatiever je het onderwijs maakt, hoe interessanter het wordt.’

Reflecteren

Reflecteren is een cruciaal onderdeel van het creatief proces. Dat de uitkomsten van een activiteit niet vooraf vastliggen roept de vraag hoe je dan weet je of je op de goede weg bent. Dat is te achterhalen door gedurende het project inzichten, vragen en richtingen te benoemen, en waar nodig bij te stellen. Zo wordt het leereffect vergroot, doordat je leerlingen bewust maakt van wat ze onbewust doen en door het in een breder kader te plaatsen. Op bladzijde 19 lees je meer over de reflectiefase.

De Regenboog

‘Borgen is een zaak van het hele team, iedereen moet erachter staan.’

Cultuureducatie, met drama als speerpunt, wordt op basisschool de Regenboog ingekaderd in twee periodes, vertelt directeur Carien van de Water. Elke periode wordt gericht voorbereid met een studiemoment met kunstdocenten. De leerkrachten die daaraan deelnemen gaan daarna in bouwclusters met hun collega's aan de slag om de lessen voor te bereiden. Elke periode wordt afgerond met een ouderpresentatie, waarbij expliciet aandacht is voor het creatief proces van de leerlingen. ‘We merken dat ouders steeds meer doorhebben dat het proces van belang is.’

De Cultuurheldenaanpak sluit mooi aan bij het motto van de school: kinderen met zelfvertrouwen de wereld in sturen en je zelfverzekerd kunnen presenteren. Dat zelfvertrouwen is overigens ook bij de leerkrachten gegroeid door het werken met het programma.

Hoe maak je tijd voor cultuureducatie in je lesrooster?

Cultuureducatie is belangrijk, tegelijk is het inpassen van de clusters steeds maatwerk. ‘Elke minuut is afpassen in het onderwijs. Eigenlijk is het altijd zo, dat het ingepast wordt door iets anders níet te doen.’ Leerkrachten weten en accepteren dat en maken een verantwoorde keuze. Ze skippen iets, vervangen een les of clusteren. Per groep kan de keuze anders zijn. Soms plannen ze cultuurlessen in plaats van een handvaardigheidsles of een taalles. ‘Maar de rekenles gaat altijd door.’ Zoals het nu is, zijn de lessen cultuureducatie erbij gekomen in het rooster. Niet alleen goed plannen helpt om het een plaats te geven: ‘een goede voorbereiding helpt, draagvlak bij het team ook. Dat ontstaat vooral door succeservaringen, dat het ze goed afgaat, en dat de kinderen er plezier aan beleven.’

Voor de komende periode bezint de school zich op de manier waarop ze het verworvene kunnen borgen.¹ ‘Dat is niet alleen een zaak van de directeur,’ zegt Carien, ‘maar van het hele team. Zij moeten erachter staan.’

i

Borgen

Na een vliegende start met Cultuurhelden staan de scholen nu voor de uitdaging om hun visie, de werkwijze en de ontwikkelde leerlijnen te borgen. Middelen om daarvoor in te zetten zijn bijv. dialoog over inbedding van cultuureducatie in het onderwijs, expliciete aandacht voor cultuureducatie in het schoolplan en verankering in het rooster. Cultuurhelden zal zich de komende jaren richten op het verder borgen van wat de afgelopen jaren opgezet is.

Max Havelaarschool

Op de Max Havelaarschool komt het creatief proces vooral tot uiting binnen de projecten. Het team heeft behoefte aan meer duidelijkheid over het creatief proces. Wat verstaan we eronder, benoemen we het allemaal hetzelfde, wat doen we ermee? En is het mogelijk om dat proces te beoordelen?

Kun je een creatief proces beoordelen?

‘Een kleine werkgroep heeft zich over deze vraag gebogen,’ vertelt Anja Orelia, leerkracht van groep 6 en cultuurcoördinator. ‘We vroegen ons allereerst opnieuw af wat we er precies onder verstaan. Creativiteit kan namelijk overal in zitten, ook in taal en rekenen. Het is maar net hoe de leerlingen een opdracht aanpakken.’

Ze besloten dat het een goed idee zou zijn om daarbij de kenmerken van creatief gedrag centraal te stellen, zoals geformuleerd in de Cirkel van creatief gedrag.² Daaruit volgt natuurlijk meteen de vraag hoe je dat in de praktijk aanpakt. Observeren ligt voor de hand, en dat is natuurlijk prachtig. Maar met een groep met 29 leerlingen kun je nooit alle details zien. Het idee is nu om één of twee leerlingen te selecteren om uit te proberen of het werkt. ‘Je vangt meer signalen als je bewust naar een leerling kijkt. En door gerichte observaties denk je als leerkracht extra na over de kenmerken van creatief gedrag. Wat versta je bijvoorbeeld bij een activiteit als silhouetten knippen onder vakvaardig zijn?’

‘We willen graag onderzoeken of we de kenmerken van creatief gedrag als leidraad kunnen gebruiken.’

Wat de mogelijkheden zijn van het delen van de bevindingen is waar de school aan wil werken. Een creatief proces is niet 1-2-3 in een rapportcijfer te vangen, dat zal dus ook niet snel gebeuren. ‘Maar je zou de bevindingen kunnen meenemen in de rapportgesprekken met de ouders. Misschien niet meteen tijdens het eerste rapportgesprek, maar later in het jaar. We weten nog niet of het zal werken, maar we zijn echt heel benieuwd. De focus komt in zo'n gesprek dan heel anders te liggen.’

i

Cirkel van creatief gedrag

De University of Winchester heeft een model ontwikkeld om creativiteitsontwikkeling te meten. Alle aspecten van het creatieve proces zijn hierop in kaart gebracht. Het geeft pedagogen, leerkrachten, kunstenaars een fantastische tool om kinderen te observeren en te zien op welke aspecten van creativiteit een kind uitblinkt. Hierbij wordt uitgegaan van vijf competenties die ten grondslag liggen aan creativiteit: verbeeldingskracht, nieuwsgierigheid, doorzettingsvermogen, samenwerken en vakmanschap. Door bij elke competentie drie factoren van waarneembaar gedrag vast te stellen, kan creatief gedrag herkend worden en de groei van leerlingen in kaart worden gebracht.

De Oostpoort

‘Projectonderwijs waarin alles samenkomt om onze doelen te behalen, staat centraal op de Oostpoortschool. Werken met losse vakken is voor ons absoluut niet bespreekbaar. Juist door het werken in projecten komt er bij ons tijd vrij, waar andere scholen vaak tegen hun roosters aanlopen.’ Aan het woord is Gerrie Haije, directeur van basisschool de Oostpoort, een Jenaplanschool met een sterke, gewortelde onderwijsvisie.

‘Het mooie is dat het onze doelen zijn gebleven.’

Hoe ga je om met een programma als Cultuurhelden in een school met een sterke onderwijsvisie?

‘Onze eigen verantwoordelijkheid is de sleutel voor het slagen van de samenwerking. Wij zijn didactisch- pedagogisch onderlegd, de Cultuurhelden brengen creativiteit en inspiratie. Ze lenen ons hun denkkracht en geven ons bijvoorbeeld vaardigheden om te kunnen dansen met de kinderen. Tegelijk weten we, dat wij nooit het niveau van een dansdocent zullen bereiken. Maar we kunnen leren, en ons laten inspireren. Door samen op te trekken gaan wij anders kijken en komen we tot creatieve vormen waar we nooit over gedacht hadden. Of die we onszelf niet zomaar zagen doen. Maar, en dat is het allerbelangrijkste: wij blijven zelf verantwoordelijk voor onze doelen.’

Dat het traject ook een zoektocht was, werd duidelijk toen het team aangaf een leerlijn cultuur te willen ontwikkelen. Gaandeweg bleek dat toch niet te zijn wat paste: een lesformat zoals Cultuurhelden aanbood botste bijvoorbeeld flink met de behoefte vrij in te kunnen gaan op wat zich aandient. Gerrie: ‘Ook toen bleven we met elkaar in gesprek gaan. De Cultuurhelden luisterden goed; samen wilden we er ook uitkomen. Door wederzijds respect bleef het vertrouwen dat het zou lukken. En zo is het ook gegaan. We zijn blij met de Cultuurhelden. Zij zorgen ervoor dat onze projecten glansrijker zijn.’

Voor andere scholen met een sterke onderwijsvisie heeft de Oostpoortschool de volgende tips:

- Wil je het in projecten inzetten, zorg dan voor een hele goede planning aan twee kanten.
- Gun het de tijd van een zoektocht.
- Blijf vooral met elkaar in gesprek gaan, ook als het eens wat minder loopt.

De Eglantier Tanthof

Basisschool de Eglantier Tanthof koppelt cultuurlessen aan muziek en aan thematisch werken. Het team is ondernemend, maar werkt ook graag met een methode in de hand. De school verbindt Creative Music Making¹ met de IPC-leerlijn (International Primary Curriculum) die de school implementeert.

Hoe geef je cultuurlessen als je het idee hebt dat je niet zo creatief bent?

‘Het is zo breed, veelomvattend, muziek: zang, dans, wereldmuziek, er kan van alles,’ zegt Jeroen Mulder, leerkracht van groep 6 en groep 8. ‘Welke kant wil je op, wat wil je belichten? En ook: hoe geef je cultuurlessen, als je het idee hebt dat je zelf niet zo heel creatief bent? Ik speel al jaren gitaar, maar dat voor de groep doen, dat zat er niet in.’ Jeroen had geen idee hoe hij dat zou kunnen aanpakken. ‘En dan doe je het dus niet.’ Met advies van een van de vakdocenten van Cultuurhelden waagde hij de stap. Inmiddels speelt hij vaker voor de groep en zet hij het breder in. Via de songteksten was bijvoorbeeld de koppeling met Engels, dat een belangrijke rol in school heeft, snel gemaakt.

In de komende periode gaat het team verder op de ingeslagen weg. De grote vraag is wel: hoe? ‘Ga je acht jaar leerlijn muziek uitpluizen, of ga je gewoon heel klein beginnen, met plezier, voor ons en voor de leerlingen? Een succeservaring opdoen?’ vraagt Jeroen zich af. ‘Dat zijn vragen waarop we samen het antwoord moeten zoeken.’

‘Klein beginnen, doen wat binnen je mogelijkheden ligt.’

i

Creative Music Making

Creative Music Making is een benadering voor muziekeducatie waarbij het gezamenlijk creëren van muziek centraal staat. Er wordt gewerkt met laagdrempelige werkvormen waarin leerlingen componeren, samenwerken, dirigeren, improviseren en experimenteren.

Freinetschool Delft

‘De leerlingen weten waar ze aan toe zijn, ze weten hoe het werkt.’

Op de Freinetschool Delft zijn leerkrachten gewend als creatief denker te werken. Bij de meeste vakgebieden ontwikkelen ze zelf lesmateriaal. Hoe gaan zij om met de balans tussen structuur en vrijheid bij het creatief proces?

Hoe krijg je een goede balans tussen structuur en vrijheid bij het creatief proces?

‘Een duidelijke structuur is van belang om leerlingen hun gang te kunnen laten gaan.’ Christel Koop, leerkracht van groep 1-2 en cultuurcoördinator, voegt daaraan toe dat twee dingen daarbij heel belangrijk zijn: vertrouwen in de autonomie van de leerlingen en de omgeving zo inrichten dat de leerlingen weten waar ze aan toe zijn, weten hoe het werkt. Dan kan er veel... ‘Zo’n traject begint ermee dat de leerlingen zelf thema’s kiezen. Daar gaat heel wat tijd in zitten. Maar erg is dat niet,’ zegt Christel, ‘want tijdens dat proces zijn de leerlingen bezig met taal, rekenen en sociaal-emotionele ontwikkeling.’ En ze zijn ‘superbetrokken’, waardoor er veel vanzelf lijkt te gaan. In groepjes bedenken ze wat ze leuk vinden, dat zijn vaak meerdere ideeën. Ze presenteren het thema dat ze hebben gekozen aan elkaar met bijvoorbeeld een verhaal of een toneelstuk. Op basis daarvan wordt een centraal thema gekozen, en dan is er de vraag: wat willen we leren? Ze maken dan mindmaps om de onderzoeksvragen naar boven te krijgen. De volgende stap in het proces is de zoektocht naar antwoorden op die onderzoeksvragen. ‘Deze werkwijze sluit perfect aan bij het betekenisvol leren, dat de kern is van het Freinetonderwijs.’

De begeleiding die het team krijgt via de ontwikkelcafés¹ bevalt hierbij erg goed, juist omdat iedereen naar behoefte gevoed wordt. De een wil graag bepaalde disciplines beter leren kennen, de ander zoekt begeleiding bij het maken van een lessenserie. ‘We ontdekten dat er via het ontwikkelcafé kruisbestuiving ontstond tussen de leerkrachten. Dat is de weg die we komende tijd op willen. Want het klinkt misschien cliché, maar het is daarom niet minder waar: op die manier kunnen de leerkrachten elkaar inspireren en stimuleren.’

i

Ontwikkelcafés

Cultuurhelden gaat verder werken met ontwikkelcafés: creatieve ontmoetingen tussen leerkrachten en kunstdocenten, waarbij leerkrachten hun eigen ideeën omzetten naar een creatieve les. De kracht van de ontwikkelcafés is dat leerkrachten samen met elkaar en een kunstdocent input en feedback geven op elkaars lesideeën. Een bijkomend positief effect is dat ze buiten de school worden gegeven in een informele setting, met boeken en andere materialen bij de hand, waarmee inspiratie kan worden gevonden bij de lessen.

Tool lesontwikkeling

Op de komende pagina's van dit boek vind je veel inspirerende ideeën voor het vormgeven van creatieve lessen, gebaseerd op drieëneenhalf jaar Cultuurhelden in Delft. In drie thema's (cultuur, natuur en wetenschap, kunst & techniek) vind je steeds vijf uitgewerkte subthema's met lesideeën en één volledig uitgewerkte les. Op basis van al deze creatieve ideeën van leerkrachten en kunstdocenten van onze elf Cultuurheldscholen kun je aan de slag met het begeleiden van creatieve processen in je eigen klas.

Om van deze suggesties je eigen, creatieve les te maken, moeten er nog wel een aantal stappen gezet worden. In twee fases ontwikkel je je culturele les. In het begin kost het misschien wel een half uur om fase 1 door te lopen, maar na een tijdje doe je het in tien minuten.

Fase 1: onderwijsthema op doelgroep afstemmen

1. Kies je onderwerp

Wat is het onderwijsthema waar je aan wilt of moet werken? Sluit waar mogelijk aan op een bestaand thema in het curriculum. Je kunt natuurlijk ook starten vanuit een geheel nieuw idee, of vanuit inspiratie uit dit boek.

2. Brainstorm

Brainstorm, het liefst met een aantal anderen met verschillende expertises, over het thema. Gebruik bijvoorbeeld de vijf W's om je onderwerp vanuit alle kanten te belichten. Maak de gegevens visueel in bijvoorbeeld een woordspin of mindmap.

- a. *Wat:* Wat is het? Wat kan het? Wat doet het? Wat hebben we eraan?
- b. *Waarom:* Waarom bestaat het? Waarom is het belangrijk, goed, slecht, zo groot, klein?
- c. *Wie:* Wie heeft er wat aan, gebruikt het, doet het, leeft er, heeft het bedacht, heeft het gemaakt?
- d. *Waar:* Waar is het, staat het, leeft het, woont het, hoort het bij? Hoort het bij cultuur, of natuur?
- e. *Wanneer:* Wanneer is het belangrijk, willen we er meer over weten, doen we het?

3. Relevantie leerlingen

Op welke manier is dit thema interessant voor de leerlingen? Op welke manier past het bij hun belevingswereld, wat betekent het voor hen? Wat kun of wil je de leerlingen hierover bijbrengen, of waar wil je ze bewust van maken? Wat wil je van de leerlingen leren?

Probeer je in te leven in de leefwereld van de leerlingen, zodat je de aanpak van het onderwerp af kunt stemmen op wat voor hen van belang is.

4. Formuleren van de onderzoeksvraag

Een creatief proces begint bij een relevante onderzoeksvraag. Formuleer op basis van het thema, de brainstorm en de invalshoek die je gekozen hebt een interessante en verrassende onderzoeksvraag voor de leerlingen. Een goede onderzoeksvraag zet aan tot nadenken, heeft meerdere antwoorden in zich en geeft richting voor het onderzoek. Bijvoorbeeld: wanneer is geluid muziek? Denk daarbij ook aan het activeren van de zogeheten zone van naaste ontwikkeling: hoe kun je de leerlingen stimuleren om samen tot meer in staat te zijn dan dat ze individueel kunnen? Welke vragen kun je de leerlingen stellen waardoor ze boven zichzelf uitstijgen?

5. Kunstdisciplines

Denk tot slot na over welke kunstdiscipline(s) je in wilt zetten om het antwoord op de onderzoeksvraag te vinden. Je kunt hiervoor inspiratie uit dit boek opdoen.

“Any human act that gives rise to something new is referred to as a creative act, regardless of whether what is created is a physical object or some mental or emotional construct that lives within the person who created it and is known only to him.”

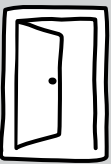
- Lev S. Vygotsky

Fase 2: lesplan(nen) ontwikkelen

Na het beantwoorden van de vragen in fase 1 is het zaak je conclusies in een concreet lesplan te gieten. Lesplannen van Cultuurhelden bestaan uit vijf lesfasen. Het proces is iteratief, dat wil zeggen dat je het niet van stap 1 tot stap 5 doorloopt, maar dat je steeds kunt switchen tussen fasen. Het is bijvoorbeeld goed mogelijk om na het doorlopen van het proces weer terug te gaan naar de creatieve opdracht en tot stap vijf te herhalen. Ook kun je tijdens de creatieve opdracht vaststellen dat er een andere vorm van, of meer bagage nodig is. Tot slot kan een fase an sich meerdere keren voorkomen in een lesplan.

Het kan een goed idee zijn om te beginnen met het formuleren van een onderzoeksvraag (zie blz. 16 voor meer informatie) en de creatieve opdracht. Daarna vul je de bagage in aan de hand van de vraag 'Wat hebben de leerlingen nodig om dit te kunnen doen?' Vervolgens vul je de entree, de presentatie en de reflectie & analyse in.

Door dit boek heen worden steeds suggesties gegeven voor entree, bagage en creatieve opdracht. De fasen presentatie en reflectie & analyse zijn niet thema-afhankelijk en zijn dan ook alleen op deze pagina toegelicht met voorbeelden.

Entree

Dit is de start van de les. Het doel is te verrassen, de waarneming te stimuleren, de intrinsieke motivatie aan te boren en de verbeelding aan te spreken. Hiervoor kun je bijvoorbeeld kunstwerken, filmpjes, foto's, verhalen, tekstfragmenten of gedichten inzetten.

Bagage

In dit deel van de les worden vaardigheden aangeboden die de leerlingen nodig hebben om de creatieve opdracht te kunnen doen. Het kunnen vaardigheden in een kunstdiscipline zijn, zoals dans-, theater-, fotografie- of schildervaardigheden. Het kan ook gaan om een specifieke techniek die in relatie tot de kunstdiscipline wordt ingezet, zoals interviewtechnieken, brainstormtechnieken of een storyboard maken. Of het gaat over het activeren, verdiepen of onderzoeken van kennis over het onderwijsthema. Meestal gaat het om twee of drie bagageactiviteiten uit deze verschillende gebieden in een lesplan.

Creatieve opdracht

Gedurende de creatieve opdracht werken de leerlingen hun eigen antwoord op de onderzoeksvraag uit door middel van een of meerdere kunstdisciplines. Ze passen hun eigen en de opgedane kennis en vaardigheden uit de bagageactiviteiten toe. Ze gaan actief aan de slag, alleen of samen met anderen. Belangrijk bij de creatieve opdracht is dat het een vrije onderzoeksruimte is, waarin de uitkomsten niet vast staan. Pas als je iets onderneemt, een barrière probeert te overwinnen, doe je nieuwe ervaringen op en leer je nieuwe dingen. Door te blijven zitten waar je zit en je niet te verroeren, handhaaf je hoogstens de bestaande stand van zaken. Daarom is de creatieve opdracht erop gericht om een ontwikkelbarrière op te werpen, een uitdaging die net boven de comfortzone van de leerlingen reikt en hen uitnodigt om deze te overbruggen.

Presentatie

De leerlingen delen de resultaten met elkaar. Dit kan gaan om tussenresultaten, waarna de leerlingen hun werk in de creatieve opdracht hervatten, of om eindresultaten. Bij het presenteren van tussenresultaten reflecteer en analyseer je voordat de leerlingen verder werken. Voorbeelden van presenteren:

- De leerlingen tonen één voor één of in groepjes, afhankelijk van de creatieve opdracht, hun resultaten aan de hele klas.
- De leerlingen tonen één voor één in subgroepen de resultaten aan enkele medeleerlingen.
- De leerlingen vertellen bij de presentatie aan elkaar welke stappen ze in het proces hebben genomen (zie ook reflectie). Hoe hebben ze gewerkt, welke problemen kwamen ze tegen, wat kunnen ze nog verbeteren? Hoe pakken ze het een volgende keer aan?
- Bedenk samen een context voor de presentatie: een wetenschapscongres, een televisieshow, een open podium, een redactievergadering etc.
- Richt een tentoonstelling in, maak een (foto)boek, film de resultaten en maak een videomontage.

Het doel van presenteren is niet primair dat anderen kunnen zien wat de leerlingen gemaakt hebben. Het is een deel van het creatief proces voor de leerlingen zelf, een legitimatie voor het creëren van een creatief product. Het helpt hen met het verder verbeteren van hun ideeën, het verwoorden van hun eigen creativiteit en het reflecteren op het eigen proces.

Reflectie & analyse

De leerlingen reflecteren op het proces wat zij hebben doorlopen. Het leereffect wordt groter door reflectie, doordat we leerlingen helpen zich bewust te worden van wat ze onbewust doen en het in een breder kader plaatsen. Veelal gaan presentatie en reflectie & analyse hand in hand in de les. Je kunt reflectievragen ook bij de presentatie aan bod laten komen.

Reflecteren kan zowel op product als proces. Het is essentieel om op het proces te reflecteren. Dit is immers noodzakelijk om de metacognitieve kennis over het eigen creatief proces te verhogen. Door inzicht te verkrijgen in hoe het creatief proces precies werkt op individueel niveau, ervaren leerlingen hoe ze creativiteit gericht in kunnen zetten. Belangrijk bij reflecteren is om met open vragen door te vragen op de antwoorden van de leerlingen. Het leukst is natuurlijk als je oprecht nieuwsgierig bent naar het antwoord:

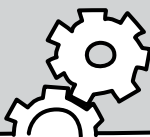
- Vertel, wat heb je gemaakt (en doorvragen)? Hoe kwam je op dit idee?
- Heb je ooit zoiets soortgelijks ergens anders (in de wereld) gezien? Hoe zag dat eruit?
- Hoe ben je ertoe gekomen om op deze manier te werken?
- Ben je iets tegengekomen wat je moeilijk vond? Hoe heb je het opgelost?
- Denk je dat je aanpak ook op een andere manier of bij iets anders toepasbaar is?
- Je kunt de leerlingen elkaar in tweetallen laten interviewen. Wat kunnen ze te weten komen over hoe de ander heeft gewerkt?

Geschikte aanvullende productgerichte reflectievragen kunnen zijn:

- Vertel, hoe draagt jouw werk bij aan het antwoord op de onderzoeksvraag (en doorvragen)?
- Wat heb je voor nieuws ontdekt?
- Wat is er goed gelukt en hoe komt dat?
- Als je het nog een keer zou maken, wat zou je dan anders doen?
- Bekijk elkaars resultaten. Wat valt je op?
- Wat heb je bij een ander gezien dat je zelf graag had willen bedenken of zou willen kunnen? Waarom?

Format lesplan

Titel:

Groep:
Vakken:
Aantal lessen:
Lesduur:
Lesdoel:
Benodigde materialen:
Introductie:

Entree:

Bagage:

Creatieve opdracht:

Presentatie:

Reflectie & analyse:

De uitvoering: tips en tricks

En dan is het tijd voor de uitvoering! Bij het doorlopen van het creatief proces met je leerlingen kun je de volgende tips en tricks inzetten om het soepel te laten verlopen.

Tips voor de leerkracht:

- Als je een probleem hebt, speel er dan mee.
- Wees niet zo druk dat er geen tijd meer is voor spel.
- Stop met logisch nadenken.
- Het hoeft niet praktisch te zijn.
- Beweeg – roest niet vast!
- Zet wat je weet opzij en probeer iets anders.
- Test jezelf en doe iets waar je niet goed in bent. Zie het als een spel.

Tips om aan leerlingen te geven:

- Denk op fouten door.
- In een fout schuilt soms een andere oplossing.
- Gebruik een fout als opstapje naar een nieuw idee.
- Als je faalt, weet je tenminste hoe het niet moet.
- Als je geen ideeën hebt, neem dan de tijd om te spelen. Je komt vanzelf op ideeën.
- Als je origineel wilt zijn, zit je er eerst heel wat keren naast.
- Probeer nieuwe dingen uit, het leidt vanzelf tot iets.
- Heb er plezier in, neem het niet te serieus.
- Wijk af van regels en neem risico's.
- Als je geen fouten maakt, neem je ook geen risico's.

Bij de creatieve opdracht:

Stel provocerende onderzoeksvragen om het creatief denkproces op gang te krijgen, zoals:

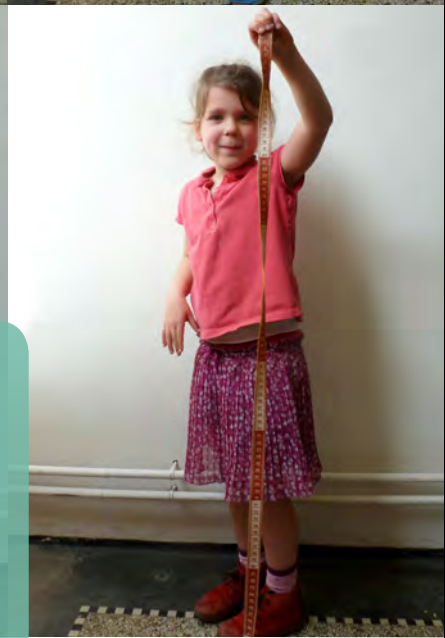
- Wat is de overeenkomst tussen een auto en een vis?
- Hoe zorgen we ervoor dat snoep gezond wordt?
- Wat kunnen we bedenken om auto's niet meer te laten botsen?
- Hoe zorgen we ervoor dat alle mensen hun afval in de afvalbak gooien?
- Hoe kunnen we hoger springen dan we nu doen?
- Wat kunnen we bedenken om mensen te laten zweven?

Geef de creatieve opdracht in kleine stapjes om verrassende oplossingen te krijgen, bijvoorbeeld:

1. Teken jezelf in een houding die je fijn vindt.
2. Ontwerp een hulpmiddel om die fijne houding te ondersteunen.
3. Werk je getekende hulpmiddel uit tot een 3D-bouwwerk.

Of:

1. Bedenk wat huisdieren fijn vinden.
2. Voeg alle ideeën samen tot één concept.
3. Ontwerp een stad, straat of huis waar alle huisdieren willen wonen.

- Identiteit
- Statusverschillen
- Culturele diversiteit
- Feest
- Sport
- Volledige les: Get up, stand up

- Identiteit
- Statusverschillen
- Culturele diversiteit
- Feest
- Sport
- Volledige les: Get up, stand up

Identiteit

Entrees:

- Zet een paspop neer en vraag wie het is.
- Laat een grote foto van jezelf zien in een andere rol: als sporter, of met je eigen gezin.
- Hou een reclamepraatje over jezelf. Schep flink op over wat je allemaal goed kan.
- Stap als interviewer de klas binnen en vraag aan de leerlingen waar je bent en wie zij zijn.
- Bekijk het filmpje 'Tous Les Mêmes' van Stromae.
- Stel een verrassende vraag: laat een boom zien met kruin en een wortelstelsel. We zien de stam en kruin, maar het wortelstelsel niet. Is er een deel van ons wat je niet ziet?

Bagages:

- Stel jezelf voor in een kring. Maak er een spelletje van: zing, fluister of roep je naam, maak er een beweging bij. De klas herhaalt.
- Doe een opscheprondje. Iedereen mag een minuut opscheppen over al zijn/haar talenten.
- Geef elkaar een compliment.
- Spiegel elkaar in tweetallen.
- Leer interviewen door het verkeerde voorbeeld te geven. Een leerling stelt vragen aan je. In je reactie praat je te snel, te zacht, met moeilijke woorden. Vraag wat verkeerd ging en wat beter kan.
- Ontdek wie je bent en wie de ander is. Hou in tweetallen een interview: waar woon je, wat eet je graag, wat is je hobby, welke kleuren vind je mooi, wat wil je worden? Heb je een familierecept?

Creative opdrachten:

- Schilder een zelfportret. Gebruik een spiegeltje. Schrijf erbij waar jij van droomt.
- Maak een fantasietuin. Schilder groot je lievelingsdier, knip een gat en plak je foto erachter.
- Maak een (digitaal) paspoort van jezelf. Wie ben je, waar hou je van, wat wil je worden? Gebruik knip- en plakwerk.
- Ontwerp je familiestamboom.
- Richt een studio in de klas in. Neem een lievelingsding mee en zet elkaar op de foto. Kies een bijzonder camerastandpunt.
- Maak standbeelden van elkaars talent. Speel dat er een catwalk is, kies fijne muziek en presenteer jezelf en elkaar.
- Kan je een nieuw personage bedenken? Kies een foto en bedenk wie je ziet. Kies één persoon en werk deze uit. Hoe loopt, praat, kijkt hij/zij? Schrijf in je dagboek en lees het in je rol voor.
- Kies een karaokemelodietje en schrijf een superlied over iedereen in de klas. Bedenk een passende presentatie.
- Maak een talentenfilmpje van één minuut van elkaar.
- Maak een stopmotion animatie waarin iedereen in de klas zich presenteert. Het gezinsjournaal: hoe gaat het bij de een en hoe bij de ander? Richt huiselijke hoeken in. Speel allemaal een huiselijke scène; bijvoorbeeld 'het ontbijt'. Maak er een filmopname van. Denk aan het camerastandpunt.

Google-tips:

- Korte documentaire 'Men don't cry' van Mollie Mills.
- Kunstenaarduo Arie Versluis en Ellie Uyttenbroek.

Status verschillen

Entrees:

- Heet de klas welkom als een koning(in). Bepaal vooraf wat voor soort koning(in) je bent: tolerant, vriendelijk of juist heel erg uit de hoogte. Bespreek met de leerlingen wat voor soort koningen zij kennen en hoe hun ideale koning eruit ziet / zich gedraagt.
- Speel een agent en geef iemand een bekeuring.
- Speel een kapitein of een piratenkoning.
- Speel een bedelaar die om een euro vraagt.
- Laat foto's zien van mensen: rijk, arm, belangrijk, gewoon, in uniform en zonder.

Bagages:

- Maak een woordspin rondom het thema. Omcirkel samen de acht belangrijkste woorden. Maak bewegingen bij de woorden. Vergroot, verklein, doe het in slowmotion of juist supersnel.
- Spreek woorden op verschillende manieren uit: zeker, deftig, bazig, volgzzaam, onzeker.
- Beweeg als een deftig, belangrijk, autoritair of onzeker personage.
- Wie kan bewegen als...? Neem twee uitersten, zoals een prins en een soldaat, een koning en een zwerver. Loop als het personage. Op een klap van de leerkracht wisselen de leerlingen tussen de twee personages.
- Maak een lijst met karakters met een hoge status en een lijst met karakters met een lage status. Tel van nul tot tien en laat de leerlingen hun manier van bewegen uitvergroten van heel netjes, elegant, deftig naar heel slonzig, slap.
- Filosofeeer! Wat verander jij als je het voor het zeggen hebt? Als je de koning bent of koningin?

Google-tips:

- Fotoserie: Horia Manolache - The Prince and the Pauper.
- De baas en de knecht Seppe.
- Laurel en Hardy: de dikke en de dunne.

Creative opdrachten:

- Bedenk in groepjes een foto (tableau vivant) van mensen met een verschillende status: arm, rijk, gewoon. Laat de tableaux zien. Bedenk een verhaal erbij met een begin, midden en eind.
- Geef een groepje van drie à vier leerlingen een status en twee zinnen uit een lied. Welke bewegingen passen bij de tekst? Alle bewegingen van de groepjes na elkaar vormen een choreografie.
- Maak statusfoto's: agent/fietser, leraar/leerling, arts/patiënt, koning/minister. Verzamel rekvisieten, kies een goede achtergrond en maak foto's. Let op het licht en de kadering.
- Verzin een slapstick-scène tussen twee verschillende statusrollen: agent/boef, koning/dienaar, baasje/hond. Let op de timing.
- Speel de omgekeerde wereld: de leerlingen hebben het voor het zeggen, de huisdieren hebben het voor het zeggen etc.
- Schrijf een redevoering en spreek hem uit als koning(in).

Culturele diversiteit

Entrees:

- Versier de klas voor een feestje! Kies een cultuur.
- Verras de klas met een videoclip, zoals 'Easy Being Green' van Kermit de Kikker of 'Black or White' van Michael Jackson.
- Maak een slideshow met plaatjes van kinderen uit de hele wereld, en plak er een paar leerlingen uit de klas tussen.
- Nodig iemand met een bijzondere culturele achtergrond uit.
- Lees voor, bijv. 'Alle kleuren van de Regenboog' van Marta Fàbrega.

Google-tips:

- Where the children sleep (foto's van kinderen en hun slaapkamer over de wereld).
- 30 magical photos of children playing around the world.

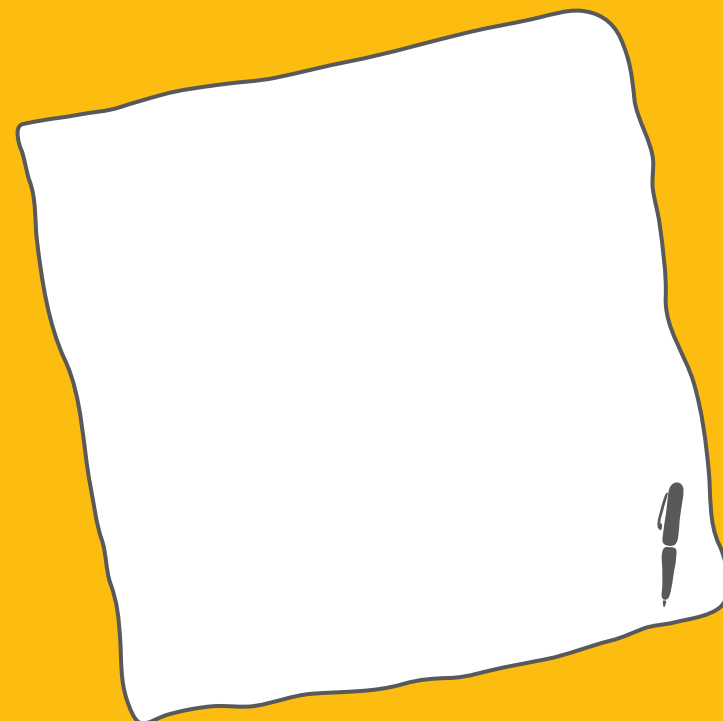
Bagages:

- Doe een culturele quiz met de leerlingen, bijvoorbeeld een ren-je-rot spel. Stop er informatie in waarvan je ze bewust wilt maken.
- Stel vragen over culturen. Bij het antwoord bedenken leerlingen ook een beweging. Herhaal de bewegingen, maak er een choreografie van.
- Verzamel verschillende rituelen: bidden, eten, oogst- en geboorterituelen.
- Kijk of je iemand kunt kennen van een foto. Wie zie je? Wat gebeurt er? Wat voelt diegene? Wat ruikt hij of zij? Wat is er gebeurd, vooraf, erna?

Creatieve opdrachten:

- Kijk goed naar een foto uit een andere cultuur. Bedenk drie verschillende houdingen. Dans van houding naar houding en maak zo een choreografie. Kies zelf de muziek erbij.
- Leef je in een andere cultuur in. Kies een gewoonte of ritueel uit de cultuur. Speel een scène met een begin, midden en eind.
- Teken met wit vetkrijt een groep mensen op papier. Gebruik ecoline om kleur aan te brengen, het kan ook over elkaar heen. Je kan zout strooien voor een special effect. Gebruik je tekening voor een gedicht of een slogan.
- Bedenk een nieuw wereldfeest. De leerlingen bedenken het kader. Denk aan aankleding, muziek, optredens, openingsritueel.

Feest

Entrees:

- Verras de klas met een enorm cadeau! Stel vragen: Van/voor wie zou het zijn? Is het licht/zwaar? Wat zit erin? Coach op fantasie.
- Kom binnen met een zelfgemaakt feestelijk kledingstuk. Ga met de leerlingen in gesprek over wanneer iets feestelijk is.
- Kijk een video, zoals 'The battle of the century' van Laurel and Hardy, of 'Picknick met taart' van Meneer en Mevrouw Hond.

Bagages:

- Lees voor uit 'De verjaardag van het aardvarken' van Toon Tellegen.
- Filosofer over feesten. Waarom vieren we? Wat vieren we? Hoe doen we dat? Onderzoek welke feesten bestaan, wat er gevierd wordt, voor wie en hoe.
- Doe een geleide fantasie. Alle leerlingen spelen tegelijk! Leid ze langs een sprookjes-, glamour- of gewoon feestverhaal met handelingen en emoties.
- Doe een stopdans. De leerlingen dansen verschillende dansstijlen.
- Doe een doorgeefoefening. De leerlingen geven een denkbeeldig cadeau of feestelijk voorwerp door. In de volgende ronde pakt iedereen het cadeau uit. Een droomcadeau! Beeld uit wat het is.
- Verdeel de klas in twee groepen, de obers en de gasten. De gasten bestellen en de obers brengen het eten. Zet er een muziekje onder. Laat de leerlingen op muziek improviseren in hun rol.

Creatieve opdrachten:

- Bedenk een dierenfeest. Wie geeft het? Waarom? Schrijf uitnodigingen aan dieren.
- Schrijf een recept voor een taart voor je huisdier.
- Bouw voor een filmset een onbreekbare taart die er lekker uitziet.
- Ontwerp je eigen feestkleding: je prinsessenjurk of fantasiekostuum. Werk met plastic, tape en ijzerdraad.
- Help! De bruidegom is er niet! Kies in groepjes een feest, verzin een probleem en een oplossing. Speel het voor elkaar. Verbeter de scènes. Maak er een soap, slapstick, mime of drama van.
- Ontwerp een nieuw feest. Waarvoor is het? Wat vier je? Wat doe je? Hoe heet het feest?
- Bedenk een nieuwe dans voor het feest. Leer de dans aan anderen.
- Schrijf een reportage over het feest. Maak er foto's/tekeningen bij.

Google-tips:

- Prentenboek 'Waar is de taart?' van Thé Tjong-Khing.

Sport

Entrees:

- Onderzoek secuur een specifiek lichaamsdeel: hoe werkt je hand?
- Gooi een softbal naar de leerlingen.
- Hang een boksbal op. Doe een sportenquiz, welke sporten ken je?
- Breng een skelet mee en vertel over de verhoudingen.
- Nodig een (on)bekende sporter uit.
- Bekijk een dansclip van Ish of muziektheatergroep Stomp.

Bagages:

- Maak samen mindmaps over verschillende sporten. Wat heb je erbij nodig? Maak rubrieken: teamsport, gevechtssport, krachtsport, atletische sporten.
- Zoek de ultieme beweging en houding bij een aantal sporten. Maak standbeelden van elkaar. Beeld de bewegingen uit op een catwalk.
- Doe een kringoefening waarbij iedereen een sport bedenkt en uitbeeldt. De persoon rechts vergroot die beweging iets, dit gaat door totdat iedereen geweest is en de uitvergrotting op z'n grootst is. Dit kan ook met verkleinen, versnellen, vertragen enz.
- Inventariseer sportkrenen en sportregels. Onderzoek de historische of mythologische herkomst van een sport.
- Categoriseer positieve en negatieve eigenschappen van sport.

Creatieve opdrachten:

- Bouw een fotostudio. Zet jezelf en elkaar op de foto als een sportheld. Let op het camerastandpunt.
- Maak een choreografie. Kies een sport, inventariseer alle bewegingen en gebruik die in de dans.
- Onderzoek de specifieke bewegingen, rotatie en houding van een sport in een tekening van het skelet.
- Sportjournalistiek: leg de beweging van een sport vast in een foto. Neem sportattributen mee en zoek geschikte locaties in de school.
- Bedenk en oefen in groepjes van vijf een eigen freerun-parcours in de gymzaal. Het spektakel zit niet in de salto's, maar in de spanning en timing waarmee je speelt.
- Ontwerp een nieuwe (onzin)sport. Leg de regels uit. Maak een Guinness Book of Records.

Google-tips:

- Parcours: Damien Walters.
- Zoek de beste sportcompilaties op YouTube.

Volledige les: Get up, stand up

Groep:

7/8

Vakken:

Theater en geschiedenis

Aantal lessen:

1 les

Lesduur:

60 minuten

Lesdoel:

De leerlingen kunnen na afloop vertellen wat een recht is en dit onderbouwen met argumenten. Ze kunnen hierbij een passende theatrale vorm bedenken en toepassen om een boodschap over het recht onder de aandacht te brengen. Blink geschiedenis, brief van directie met 'afgeschafte rechten', kaartjes met stellingen over rechten, pen en A3-papier, kaartjes met tijden van presentatiemomenten, evt. benodigheden voor de presentaties.

Benodigde materialen:

Blink geschiedenis, brief van directie met 'afgeschafte rechten', kaartjes met stellingen over rechten, pen en A3-papier, kaartjes met tijden van presentatiemomenten, evt. benodigheden voor de presentaties.

Introductie:

De leerlingen onderzoeken rechten. Voorafgaand aan deze les onderzoeken ze via de Blink-methode wat de rechten van de mens zijn en hoe die zijn verworven. Daarna verdedigen zij stellingen en vormen zij een eigen mening over een recht dat hen aanspreekt. Hiervoor maken zij een pop-up act die het publiek tot denken aanzet.

Entree:

Lees een brief van de directie voor. In de brief staat dat de leerlingen een bepaald recht wordt ontnomen. Bijvoorbeeld: de leerlingen mogen in de pauze niet meer naar buiten. Peil de reacties en bespreek ze met de leerlingen.

Creatieve opdracht:

Onderzoeksvraag: *Hoe zou de wereld veranderen als een mensenrecht afgeschaft of veranderd wordt?* De leerlingen bedenken en repeteren een korte act over het door hen gekozen recht. Hierbij denken ze goed na over welke boodschap ze over willen brengen. Stimuleer de leerlingen om een situatie te bedenken waarin dit recht zo verpakt zit dat het publiek tot denken wordt aangezet.

Bagage:

Start met een stellingsspel, waarbij je het lokaal verdeelt in de vlakken 'voor' en 'tegen'. Lees de stellingen één voor één voor en laat de leerlingen kiezen in welk vlak ze willen staan. Bespreek kort de reden van hun keuze.

Verdeel de leerlingen in groepjes van twee tot vier leerlingen. Ieder groepje krijgt een stelling uit het stellingsspel en bedenkt minimaal vier argumenten voor of tegen de stelling. Ze verpakken de argumenten in duidelijke volzinnen en presenteren dit aan elkaar.

Maak nieuwe groepen van twee tot vier leerlingen. De leerlingen bedenken met hun groep welk recht hen aangrijpt en wat ze onder de aandacht willen brengen.

Bespreek met de leerlingen op welke wijze boodschappen onder de aandacht kunnen worden gebracht. Denk aan reclames, talkshows, interviews, demonstraties etc.

Presentatie:

Ieder groepje krijgt een kaartje met daarop de plaats en tijd van presenteren, bijvoorbeeld tijdens het lopen naar gym. De acts worden dus op verschillende (onverwachte) momenten gepresenteerd.

Reflectie & analyse:

Wanneer alle presentaties geweest zijn, wordt er een quiz gehouden waarin het hele proces wordt nabesproken. Wat waren de rechten in de verschillende presentaties? Hoe heeft de groep dit uitgewerkt? Hoe zet deze act je aan tot denken? Bespreek met de leerlingen hun antwoorden op de onderzoeksvraag.

Lessuggesties thema 'Natuur'

- Dieren
- Het menselijk lichaam
- Het weer
- Seizoenen
- Ziekte
- Volledige les: Natuurorkest

Dieren

Entrees:

- Richt een mini-tuin in. Verkleeed je als tuinman of -vrouw en stel vragen over insecten, vlinders, wormen en rupsen. Zet een honden- of poezenmand neer, of leg op alle tafeltjes een schoteltje kattenbrokken.
- Zet een dierenskelet neer en trek een doktersjas aan.
- Laat een dierenhandpop tot leven komen. Vertel en laat de leerlingen vragen aan hem stellen.
- Zoek foto's van bijzondere dieren op internet. Laat de leerlingen vragen aan de dieren stellen. Waar woon je?
- Begin met een uitdagende vraag: is een mens een dier?
- Zet Carnaval der dieren op. Laat een film van Theo Jansen met zelfgemaakte strandbeesten zien.
- Kijk naar de trailer van Meester Kikker: de meester verandert in een kikker, directeur Stork in een ooievaar!
- Laat een schilderij van Chris Ofili zien. Hij verwerkt olifantenpoep in zijn kleurrijke werk.
- Laat een filmpje van schilderende olifanten zien.

Bagages:

- Lees een verhaal of fabel voor, zoals Elmer, Kikker, Kikker en Pad of Dierenpraat van Armando.
- Schrijf een hele verzameling dieren op. Rubriceer ze naar soort of naar land van herkomst.
- Onderzoek dierengeluiden en verzamel de woorden. Doe de geluiden na met je lichaam, je stem of voorwerpen.
- Onderzoek hoe dieren bewegen door ze na te doen. Onderzoek de begrippen die ermee samenhangen: zwaar, licht, snel, hoog, laag, kruipen, huppen, reiken. Zoek tegenstellingen.
- Welk dier wil je zijn? Waarom? Teken een zelfportret van je gezicht met een deel van je lievelingsdier, bijvoorbeeld het hele lijf, de oren of de neus.
- Onderzoek waarom dieren schutkleuren hebben. Onderzoek huiden, skeletten, soorten oren, snuiten, ogen, vleugels, zwemvliezen. Hoe werkt dit?
- Bedenk fantasiedieren en hun manier van bewegen, teken ze. Bijv. de nijlfant, vlinderslang, katrups, blokjesbeer etc.

Creatieve opdrachten:

- Bedenk een simpel dierenverhaal, bijvoorbeeld over een beer die door het bos loopt. Wie komt hij tegen? Waar loopt hij op/door/in? componeer een geluidscompositie voor het verhaal. Gebruik voorwerpen, instrumenten of je lichaam. Elk dier en elke gebeurtenis krijgt een kleur die je gebruikt om het geluid in grafische notatie weer te geven.
- Geef een dier een menselijk karakter. Schrijf een dialoog tussen twee dieren of tussen mens en dier en speel de scène.
- Schrijf een gedicht over het bijzondere karakter van dieren.
- Beschrijf de rechten van het dier en verdedig de rechten van het dier in pop-up theater (zie Volledige les: Get up, stand up).
- Maak een dans over het leven in de diepzee, met octopussen, zeeanemonen of andere bijzondere vissen.
- Ontdek een nieuw dier! Heeft het poten, vinnen, zwemvliezen, vleugels? Iets anders? Bouw het skelet en leg uit hoe dit dier leeft en zich voortbeweegt.
- Maak een poepmuseum, met allerlei soorten uitwerpselen van dieren. Schrijf een uitleg over de drol voor de bezoekers.
- Maak een stopmotion met dieren in de hoofdrol. Gebruik klei of speelgoed.

Google-tips:

- Liedje 'Zeg ken je Elmer'.
- Chris Ofili.
- YouTube: microcosmos (heel dichtbij en slowmotion natuur) en miniscules (humoristische animaties van insecten).

Het menselijk lichaam

Entrees:

- Bekijk het filmpje 'Der Mensch als Industriepalast' van Fritz Kahn. Hierin zie je hoe kleine mensjes het menselijk lichaam besturen.
- Lees voor uit 'Een kleine mol die wil weten wie er op zijn kop gepoept heeft'.

Bagages:

- Doe proefjes met de vijf zintuigen: groot en klein (zien), lekker en vies (proeven en ruiken), herken het geluid (horen), letters en cijfers (voelen).
- Van taartje tot poep: onderzoek de weg van voedsel door het lichaam.
- Onderzoek geluiden van het lichaam: hartritme, bloedstroom etc. Reproduceer ze met objecten.
- Onderzoek je stembanden. Filosofer: hoe werken je gedachten?
- Verzamel informatie over voedingsstoffen.
- Waarom zijn drollen donker of bruin? Meng verf tot je een mooie bruine kleur hebt.
- Doe een fantasieoefening: mijn lichaam is een fabriek, wildwaterpaleis, snelweg of...
- Bedenk wat je eigen talent is. Waar ben je goed in? En waar wil je nog beter in worden?
- Supertalenten: zoek op internet welke cyber/hulpstukken/protheses er allemaal al zijn uitgevonden.
- Doe een schimmenspel of mime: laat zien wat het lichaam kan.

Creatieve opdrachten:

- Ontwerp eetbare kunst, zoals belegde boterhammen. Maak foto's, eet op. Maak drollen van klei.
- Visualiseer de spijsvertering in een tekening op groot formaat. Gebruik je fantasie: je lichaam als gebouw, een fabriek of een paleis. Gebruik ook stokjes, touw etc. Schrijf er woorden bij en geef het een fantastische titel.
- Supertalenten: ontwerp een prothese bij jouw supertalent. Schrijf een sciencefictionverhaal bij je prothese.
- Vitaminerap: schrijf en perform een vitaminerap. Maak een groove door letters en klanken na elkaar en/of samen op te zeggen.

Google-tips:

- Neil Harbisson: ik luister naar kleur.
- Filmpjes over het lichaam: My Pop-up Body Book.
- Filmpjes over hulpmiddelen: Berkeley Bionics Human Exoskeleton, Bounce Your Way to Vertical Superiority, Go fast jet pack.
- Filmpjes over supertalenten: Hand Clap Skit – the original, mirror dance, hoe word je een rapper.

Entrees:

- Verras de leerlingen met weer-geluiden, bijv. met een regenmaker of een blaasinstrument dat klinkt als wind.
- Laat het weeralarm afgaan! Maak een geluids- of lichtsignaal, of gebruik een grote handbel. Ga er met de leerlingen over in gesprek.
- Hang het lokaal vol met spreekwoorden en gezegden over het weer. Filosofer samen over de (letterlijke en figuurlijke) betekenis.
- Begroet de leerlingen in een regenjas en laarzen, met een paraplu.
- Toon spectaculaire foto's die met het weer te maken hebben.

Bagages:

- Inventariseer welke weersomstandigheden bij welk seizoen passen.
- Doe een bewegingsoefening met weersomstandigheden: zachte regen, lopen door de woestijn of over dun ijs, in een sneeuwstorm, windgeluiden. Wissel van perspectief: je loopt in een storm, je speelt de storm zelf.
- Doe een emotiekring gekoppeld aan het thema 'weer'. Laat de leerlingen emoties verbinden aan een zin ("Jippie, de zon schijnt!", "Bah, ik hou niet van regen"). De zin gaat de kring rond, elke leerling vergroot de emotie uit.
- Oefen met lichaam (bodypercussie en stem), voorwerpen of muziekinstrumenten. Hoe klinkt wind? Regen? Hagelstenen? Laat met elkaar een flinke bui ontstaan. Eerst voorzichtig gedruppel, dan steeds harder, donder en bliksem en dan wordt het weer droog.
- Onderzoek welke klimaten er zijn, en de kringloop van regen.
- Onderzoek de betekenis van spreekwoorden over het weer.
- Oefen schildertechnieken om weersomstandigheden in verf op papier te zetten: draaibewegingen van wind, lucht en beweging.

Creatieve opdrachten:

- Maak een spannend weerbericht in danstaal. Bedenk in groepjes bewegingen die een weerman gebruikt. Maak een frase van enkele bewegingen met aandacht voor vergroten, verkleinen, versnellen, vertragen, verplaatsen, enz. Kies enkele frases en voeg ze samen.
- Bedenk in tweetallen het weerbericht. De ene leerling presenteert terwijl de andere leerling het vertelde in gebarentaal verbeeldt.
- Maak een moderne dansfilm: voeg alle frases van de klas samen. Neem het op.
- Ontwikkel met de hele klas een spreekwoordenquiz. Beeld in kleine groepjes de betekenis van een spreekwoord uit. Wees origineel, met een duidelijk begin- en eindbeeld (stilstaand) en weinig tekst.
- Bedenk een scène waarin een spreekwoord over het weer letterlijk wordt genomen en dus voor een (humoristisch) misverstand zorgt.
- Ontwikkel in groepjes een soundscape bij weerfoto's. Werk met harde en geleidelijke overgangen. Gebruik ruimte, lichaam en voorwerpen. Het publiek zit met de rug naar de spelers toe.
- Schilder een caleidoscoop van luchten op een groot vel. Gebruik allerlei verftechnieken. Het is pas af als er geen wit meer te zien is!
- Onderzoek wat er gebeurt met het klimaat en componeer in tien minuten een klimaatrap. Hoe kun je snel en ritmisch je belangrijkste kennis over het klimaat overbrengen?
- Teken een stripverhaal waarin je uitlegt hoe een regenbui, storm of onweersbui ontstaat.
- Ontwerp een all-weather kledingstuk of een klimaatvriendelijk huis.

Seizoenen

Entrees:

- Rijd een kruiwagen met herfstbladeren binnen en keer hem om.
- Lees het boek 'Het verhaal van de wortelkindertjes' voor.
- Beluister fragmenten uit 'De Vier Jaargetijden' van Vivaldi, en stel er vragen over.
- Laat foto's van bijzondere land-art zien, met elementen uit de seizoenen.
- Schrijf een stelling op: altijd zomer, nooit meer winter.

Bagages:

- Onderzoek samen welke muziek bij welk seizoen past. Alles is goed. Doe dit bijvoorbeeld door het lokaal in vier vlakken te verdelen: de vier seizoenen. De leerlingen kiezen bij welk seizoen ze de muziek het beste vinden passen.
- Onderzoek wat er groeit in welk seizoen.
- Onderzoek welke feesten er in de verschillende seizoenen zijn. Welke seizoenen horen er bij verschillende klimaten? Maak er een quiz van.
- Onderzoek de verschuiving van de seizoenen op de continenten.
- Onderzoek hoe mensen uit verschillende culturen zich tegen het klimaat beschermen.
- Onderzoek hoe je op muziek een seizoen in beweging uit kunt drukken.

Creatieve opdrachten:

- Doe een geleide fantasie. Vertel bij elk seizoen een verhaal en laat de leerlingen het seizoen tot leven brengen.
- Laat de leerlingen in groepjes een kort verhaal met bijbehorende geluiden maken over een seizoen. Vier groepjes samen vormen een jaar en plakken het in muziek aan elkaar.
- Laat de leerlingen in groepjes een seizoen uitbeelden, van een rustige vorm van het seizoen naar de extreme vorm.
- Na het beluisteren van Vivaldi's 'De Vier Jaargetijden' schrijven de leerlingen woorden op die bij een bepaald seizoen horen. Ze maken een eigentijdse rap over een seizoen.
- Geef de leerlingen tijdschriften, kranten en gekleurd papier om in te knippen en laat hen een collage maken van hun favoriete seizoen.
- Maak land-art. Verzamel objecten uit de natuur en creëer kunst. Fotografeer. Maak er een gedicht bij.

Google-tips:

- Boek 'Het verhaal van de wortelkindertjes'.

Entrees:

- Laat een filmpje over een (niet bestaande) ziekte zien (zoek op YouTube naar Siso).
- Stap verkleed als dokter de klas binnen, geef een korte lezing over ziektes en ongemakken.
- Schrijf een onbekende ziekte met een wonderlijke naam op het bord. Is de ziekte echt of niet?
- Laat foto's van schimmels en virussen zien, die je niet meteen als zodanig herkent.

Bagages:

- Visualiseer besmetting: geef in de kring een klap, klank of beweging aan elkaar door. Blijf het geluid maken tot je besmet wordt met een volgend geluid (zie Volledige les: Natuurorkest).
- Zeg een zin en spreek hem uit met steeds een andere emotie, van gezond naar ziek.
- Speel de wachtkamer: één voor één stappen de leerlingen de wachtkamer binnen met een fysiek mankement en gaan zitten. De andere leerlingen in de wachtkamer nemen het mankement over en beelden het uit tot de volgende leerling binnenkomt.
- Een leerling beeldt een zelfbedachte ziekte of lichamelijk ongemak uit. De klas doet na.
- Maak een rubriek met bestaande en niet-bestaande ziektes. Bespreek met de leerlingen of ze de denken dat de ziekte echt is of niet en waarom ze dat denken.

Google-tips:

- Youtube: Siso.
- Floris Kaayk: metalosis maligna.

Creatieve opdrachten:

- Dierensprekkuur: geef de zieke hond, poes, leeuw goede raad. Speel de dokter, het dier en het baasje. Verzamel alle tips!
- Ontwerp pictogrammen om gezond te blijven. Of ontwerp ze voor dieren.
- Ontdek een nieuw virus. Teken het eerst op klein en daarna op groot formaat. Geef het een naam. Fotografeer het virus. Maak een presentatie, leg het uit.
- Beschrijf het virus voor de wetenschap.
- Bouw een 3D-model voor het virus.
- Verzin in groepjes een niet bestaande ziekte (de Fantaziekte) met de daarbij horende verschijnselen. Fotografeer en gebruik verschillende camerastandpunten om je verhaal te vertellen.
- Schrijf een gezondheidsrap. Kies een paar gezondheidstips en vertel er iets wetenswaardigs over in een rap.
- Bedenk en speel een reclamespot over ziek zijn en gezond blijven. Koppel de opdracht aan een bepaald seizoen.

Volledige les: Natuurorkest

Groep:

1/2

Vakken:

Muziek en biologie

Aantal lessen:

1 les

Lesduur:

45 minuten

Lesdoel:

De leerlingen verkennen hun stem en lichaam. Ze leren om geluiden te maken met stem/lichaam, improviseren, naar elkaar luisteren, naar geluiden luisteren, geluiden/klanken ontdekken en nabootsen. Ze reflecteren op hun leerproces.

Benodigde materialen:

Een eenvoudig zelfgemaakt muziekinstrument, plastic bakjes, drie schalen, zak zand, rijst, pasta / gedroogde peulvruchten.

Introductie:

De leerlingen werken met natuurlijke materialen. Ze verkennen de klank en de materialen en maken het tot een instrument. Tot slot vormen ze een natuurorkest.

Entree:

Begin deze les met muziek in plaats van woorden! Je zingt een lied en maakt daarbij geluid op een zelfgemaakt 'instrument', bijvoorbeeld een glazen potje met grind of schelpjes, een kartonnen verpakking met rijst etc. Na het spelen vertel je iets over het zelfgemaakte instrument, het materiaal waarvan het gemaakt is en hoe je eraan bent gekomen. Je vertelt de leerlingen dat jullie in deze les samen een muzikale reis gaan maken. De leerlingen zullen hierbij geluiden die zij tegenkomen gaan verzamelen in een koffer. Je voert een kringgesprek vanuit vragen als 'Zijn jullie weleens op reis geweest?', 'Wat heb je daar gezien?', 'Hoe ben je daar gekomen?' en 'Hoe klonk dat...?'

Creatieve opdracht:

Onderzoeksvraag: *Welke geluiden kunnen wij verzamelen met alle materialen die we hier hebben? En hoe maak je hiermee je eigen instrument?* In het midden van de kring staan een schaal met zand, een schaal met rijst, en een schaal met pasta of gedroogde peulvruchten. De leerlingen hebben allemaal een eigen bakje. Om de beurt voelen de leerlingen aan één van de materialen, en doen er wat van in hun bakje. Vervolgens experimenteren zij met het materiaal, en onderzoeken welke geluiden je ermee kunt maken. Na tien minuten wisselen de leerlingen met hun buurman of -vrouw van bakje, en onderzoeken zij een nieuw materiaal.

Uitbreiding: de leerlingen mogen één materiaalsoort kiezen en er een eigen instrument mee maken. Zorg dan ook voor kartonnen dozen, papier, plastic flessen, glazen potten en verpakkingen.

Bagage:

Je laat de leerlingen in een kring zitten, en jullie gaan 'geluiden verzamelen'. Om de beurt mogen de leerlingen een geluid maken (met stem, mond, handen, voeten) dat de rest van de groep nabootst. Dit kan van alles zijn.

Jullie laten geluiden 'reizen door de ruimte'. Eén leerling start met een geluid. De tweede leerling neemt dit geluid over, en zo gaat de hele kring langzaam aan meedoen met het geluid. De leerlingen blijven het geluid produceren tot het volgende geluid komt, wat ze dan weer overnemen. Het kan zijn dat één geluid de hele kring rondreist voordat een nieuw geluid zich aandient. Het kan ook zijn dat er steeds weer nieuwe geluiden zijn, die vloeiend in elkaar overgaan totdat de reis uiteindelijk eindigt in stilte.

Presentatie:

Vorm tot slot een echt natuurorkest met de leerlingen! De leerlingen spelen op hun instrument of met het materiaal in hun bakjes en zingen een lied, of zet bestaande muziek op waarop de leerlingen meespelen.

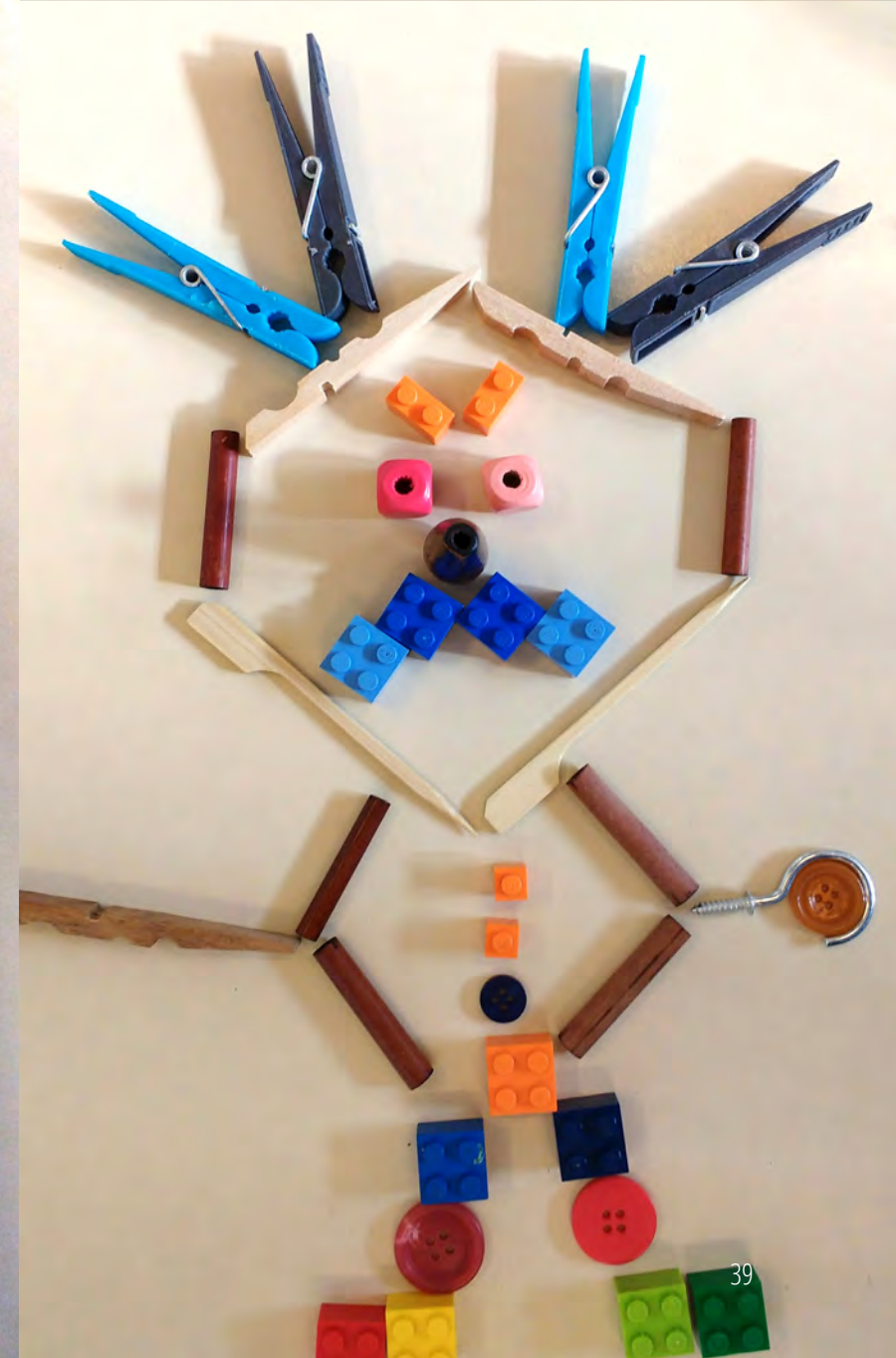
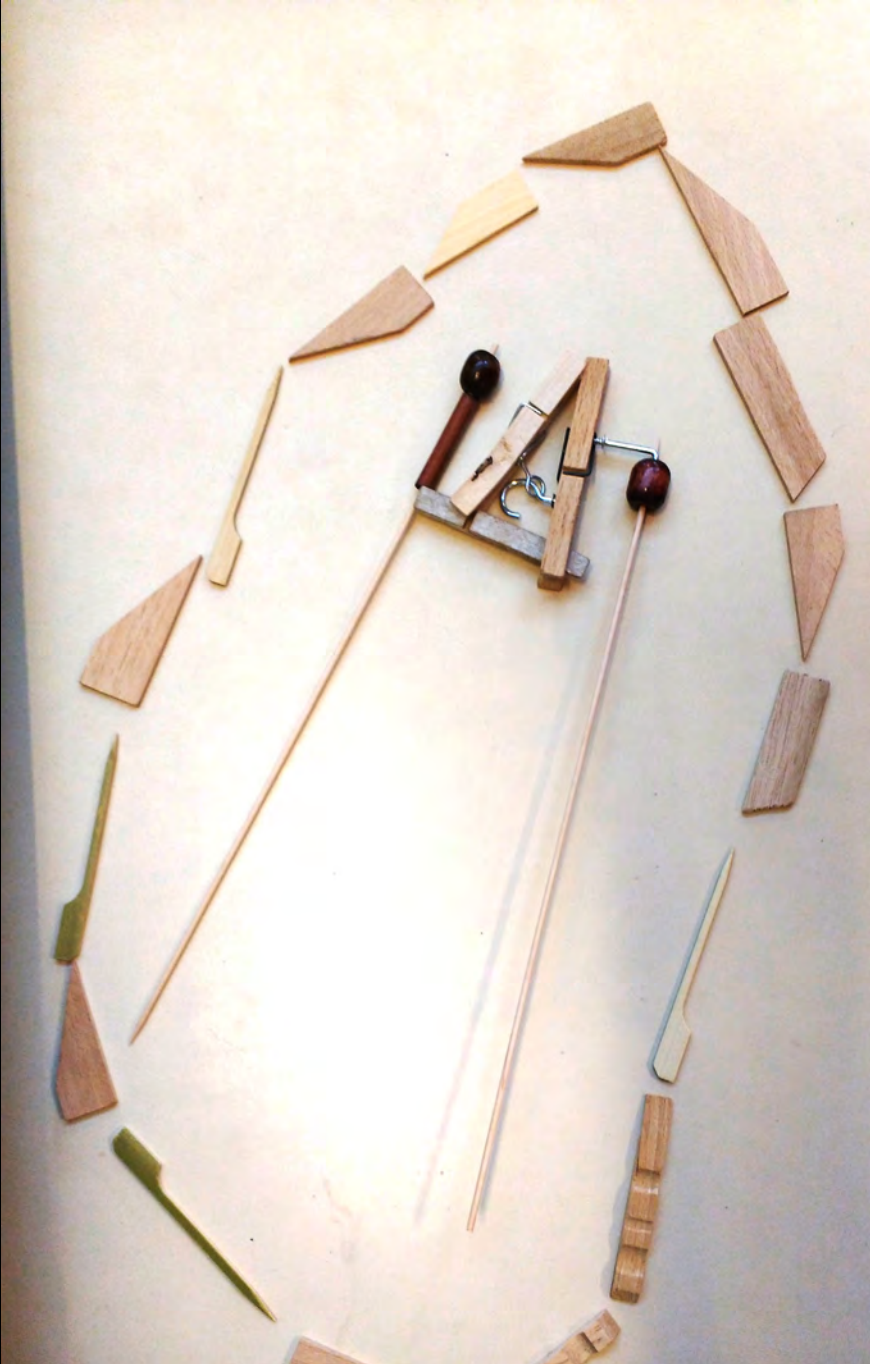
Reflectie & analyse:

De leerlingen laten in de kring aan elkaar zien wat zij hebben ontdekt, uitgetprobeerd, en welke geluiden je kunt maken met zand, rijst, pasta, bonen. De leerlingen laten hun zelfgemaakte instrument aan elkaar horen. Zit er muziek in?

Lessuggesties thema 'Wetenschap, kunst en techniek'

- Kleuren
- Architectuur
- Beweging
- Duurzaamheid
- Zwaartekracht
- Volledige les: De grote ZOEM

Kleuren

Entrees:

- Hang kristallen voor het raam zodat het lokaal in regenbogen is gehuld. Begin een gesprek. Hoeveel kleuren zijn er eigenlijk?
- Toon bijzondere kunstwerken: Rembrandt, Rietveld of Kandinsky.

Creatieve opdrachten:

- Neem een verzameling objecten mee of gebruik je schooletui of schoollaasje. Leg alles neer in een bijzondere vorm. Let op kleurcompositie. Maak een foto.
- Gebruik stopmotion om iets onmogelijks te laten gebeuren. Gebruik kleur en beweging.
- Schrijf een verhaal waarin je vertelt wat er achter de regenboog is.
- Maak een choreografie met kleuren: dans met sjaals in alle kleuren van de regenboog. Laat de kleuren elkaar raken en van elkaar af bewegen. Zoek muziek.
- Schilder op muziek een portret / landschap / abstract schilderij in jouw eigen kleuren en stijl. Blijf kleuren mengen. Iedere kwast heeft net weer een andere tint.
- Schilder kleuren op een glasplaat, maak een monoprint. Combineer dit met een foto.

Bagages:

- Ga met z'n allen in de klas op zoek naar objecten in kleuren die veel voorkomen in de klas. Verzamel ze.
- Lees voor uit 'Misschien wisten zij alles' van Toon Tellegen. Kun je herinneringen in een doosje bewaren? Welke fijne dingen kan je niet zien? Of gebruik 'Elmer en de regenboog' van David McKee.
- Doe een onderzoek naar kleur. Hoe ontstaat kleur? Hoe nemen we kleur waar? Koppel kleur aan emotie, aan smaak.
- Kijk samen naar expressionistische, kubistische en/of pointillistische schilderijen: Pollock, Rietveld, Kandinsky, Karel Appel. Wat doen deze kunstenaars met kleur?
- Onderzoek schildertechnieken: kleuren mengen op een mengblaadje of nat in nat werken, hoe schilder je een regenboog zonder je kwast schoon te maken? Bied kennis van de kleurencirkel.
- Leer monoprints te maken. Google op 'illustratie technieken'.
- Maak een kleurenschijf en draai hem rond op een spijker of stokje.

Google-tips:

- Filmpjes: Italian Pasta animation, PESfilm, TedTalk Ursus Wehrli – Tidying up art.
- Illustratietechnieken.
- Afbeeldingen: Ursus Wehrli, Andy Goldsworthy, Liz Jones – Rubbish rainbows, Mario Merz, Gabriel Dawe – A rainbow mandala made of toy cars, Jeremy Riad, Alfred Manessier, Kandinsky.

Architectuur

Entrees:

- Bouw een blokkentoren. Hoe hoog kun je stapelen voor hij omvalt?
- Leg op elke tafel blokken of lego. Bouw met elkaar een bouwwerk.
- Leg foto's neer van huizen. Laat leerlingen op intuïtie een huis kiezen en meenemen naar hun plek. Bespreek de keuzes.
- Zet een bouwhelm op, leg grote dozen en allerlei ander materiaal neer. Maak een bouwwerk.
- Presenteer afbeeldingen van extreme, bijzondere, interessante gebouwen, zoals grothuizen of boomhuizen.
- Bekijk de film 'Pop up city / pop up stad' op YouTube.
- Nodig een architect uit.

Bagages:

- Breng een gebouw tot leven door een inspringspel: kantoor, sportgebouw, kerk, huis. Kun je aan de houding zien waar we zijn?
- Bouw met elkaar een stedenbouwkundige maquette met eenvoudig (bouw)materiaal. Ga met een camera door de straten.
- Onderzoek wat een fundament is.
- Onderzoek hoe je een ronde vorm bouwt, zoals een boog.
- Bekijk scheve torens, zoals de Toren van Pisa, de Oude Kerk in Delft.
- Leer een stadsstructuur herkennen. Neem plattegronden van drie verschillende steden, zoals: Parijs (moest de belangrijkste stad worden) New York (groeide heel hard) en Amsterdam.
- Plak tape op de vloer in het speellokaal in zes of negen grote vlakken. Ieder vlak is een kamer. De leerlingen plaatsen karakteristieke objecten voor de specifieke kamer in de ruimtes.
- Bekijk een foto van een bouwwerk en schrijf secuur op wat je ziet.
- Observeer een bouwwerk op een foto en schrijf op wat je níet ziet.
- Maak een foto van een speelgoedgebouw en zet hem in een kader zodat hij echt lijkt. Leer over de kaders waarin je de foto neemt.

Google-tips:

- Boek 'Tree houses' van Philip Jodidio.
- Facebookpagina's 'Luxury castle homes' en 'Magnificent treehouses'.
- Afbeeldingen: rooms, old rooms, messy rooms, cool rooms, Mecanoo, Francine Houben, the most colourful houses in the world.
- Filmpjes: 20 coolest houses in the world, footage of Osaka architecture, Charlie Chaplin.
- Architecten: Hundertwasser, Gaudi, Sebastian Irrazaval.

Creatieve opdrachten:

- Ontwerp je droomhuis. Maak eerst een mindmap. Bouw het fundament. Bouw je huis!
- Gebruik ballonnen en plastic bloempotten met papier maché om bouwstenen te maken. Bouw uitdaging in: wiebelstenen, grote stenen, kleine stenen. Maak er een spel van. Bedenk de spelregels!
- Maak een persoonlijke mindmap van de route tussen huis en school, met herkenbare punten die je onderweg tegenkomt. Voeg de dingen toe die je tussen die punten ziet, denkt, voelt, ruikt etc.
- Ontwerp samen de stad van de toekomst! Een luchtstad, waterstad of een stad onder water. Teken, bedenk, leg uit, bouw. Hoe blijft de stad drijven, zweven? Hoe creëer je alles wat de mens nodig heeft?
- Huizen hebben verhalen: schrijf een huizenverhaal. Wat heeft het huis gezien en meegemaakt? Gebruik alle zintuigen.
- Bouw een stad, leg het proces vast met foto's vanuit steeds hetzelfde camerastandpunt. Maak een stopmotion. Bestudeer hoe de stad groen wordt als je er iets in plant.

Entrees:

- Toon zogenaamd mislukte foto's, de leerlingen mogen reageren.
- Bekijk een filmpje van freerunner Damien Walters.
- Bekijk een filmpje van kinetische kunst van Emiel van Straalen.
- Bekijk ontwerpen van Da Vinci, Panamarenko of Theo Jansen.

Google-tips:

- Kunstenaars: Damien Walters, Emiel van Straalen, Leonardo da Vinci, Panamarenko, Theo Jansen.

Creative opdrachten:

- Zet in de gymzaal een freerun-parcours uit, bedenk in groepjes je eigen spectaculaire parcours en oefen het. Treed voor elkaar op.
- Ontwerp een knikkerbaan met obstakels voor de knikker.
- Ontwerp een kettingreactie met diverse objecten en bewegingen. Maak het groot of klein. Of ontwerp een perpetuum mobile.
- Kies drie bewegingswoorden en maak een choreografie. Kies muziek, of maak zelf een muziekstuk.
- Maak een fotostillevan van bewegend object. Let op de belichting.
- Maak een theaterstuk over de uitvinding van de wet van de zwaartekracht.
- Schrijf een gedicht over oneindige beweging: de natuurkringloop.

Bagages:

- Breng de leerlingen in beweging door als een poppenspeler (met een touwtje) hun ledematen op te tillen, en weer te laten vallen of even rond te bewegen. De leerlingen reageren op een beweging. Ze kunnen het ook bij elkaar doen.
- Verzamel allerlei woorden die een beweging uitdrukken.
- Onderzoek een domino-effect door spullen achter elkaar te zetten.
- Oefen in drietallen met elkaar heen en weer duwen en opvangen. Let op vertrouwen.
- Laat de leerlingen foto's maken en proberen een beweging vast te leggen. De fotograaf zelf of het onderwerp op de foto beweegt.
- Onderzoek welke geluiden beweging voortbrengt: zoeven, kraken, ploffen, donderen.
- Onderzoek welk deel van de natuur constant in beweging is.

Entrees:

- Bekijk de stopmotion van PES, waarbij hij dagelijkse materialen op een andere manier gebruikt.
- Nodig een vuilnisman uit die bijzondere gebeurtenissen in zijn vak vertelt. Wat is het vreemdste object dat hij ooit heeft gevonden? Heeft hij wel eens iets mee naar huis genomen? Wat was dat?
- Vertel over en toon de vervoerwerktuigen Joost Conijn.
- Bekijk de film 'The Majestic Plastic Bag - A Mockumentary'.

Bagages:

- Verzamel afvalmateriaal en bespreek materialen, vormen, kleuren en achtergrond.
- Selecteer duurzame en niet-duurzame materialen op twee afvalhopen. Pak iets, onderzoek het en fantasieer erover. Wat is het, waar lijkt het op, komt er geluid uit? Kan je er iets van maken?
- Brainstorm over het belang van bomen en planten. Waarom zijn ze er? Wat hebben ze nodig om te leven? Wat heb jij nodig?
- Laat leerlingen onderzoek doen voor een duurzaamheidsquiz. Hoe lang leeft een boom, wat eet een mens per jaar, hoe lang duurt het voordat het materiaal verteert (kauwgum, wc-papier, plastic etc.)?

Google-tips:

- Zakken – kinderserie over vuilniszakken (VPRO).

Creative opdrachten:

- Bouw een (afval)monster. Selecteer de materialen en zoek uit hoe het een geheel kan worden.
- Bouw een boot die kan drijven.
- Maak een choreografie van de kringloop in de natuur: ontwikkeling, groei, bloei, verval, nieuwe groei. Kies er muziek bij.
- Ontwerp een vervoersmiddel die op natuurlijke energie loopt.
- Hoe kunnen mensen duurzamer leven en hiermee minder afval verspillen? Maak een lied met een boodschap voor een duurzame wereld en gebruik hierbij afvalmaterialen om geluiden te maken.
- Maak een gedicht over de toekomst van de aarde. Hoe wil jij dat het is?

Zwaartekracht

Entrees:

- Doe een proefje met olie en water: een knikker zinkt in beiden, een poppetje zinkt in olie maar niet in water, een kurk drijft op beiden.
- Bouw laboratoria in het lokaal, waar de leerlingen experimenteren.
- Laat manipulatiefoto's, waarbij de zwaartekracht op aarde niet lijkt te bestaan, zien. Iemand lijkt te zweven, te vliegen.
- Maak een ballon statisch en plek deze ergens aan vast. Bespreek hoe dit werkt.

Creative opdrachten:

- Kneed een stuk klei tot een vorm. Gooi het hard op de grond. Gebruik je verbeelding en maak hier iets van.
- Bouw van licht materiaal een diertje dat zweeft en een diertje dat drijft. Geef het een naam en laat zien wat het goed kan.
- Bouw een glaspiano met diverse tonen en componeer een melodie.
- Maak met ecoline een kunstwerk, gemaakt met spetters die willekeurig op het papier vallen, bijvoorbeeld door ecoline door een rietje te blazen. Gebruik je fantasie.
- Maak een korte scène van een ontdekking op de maan. Je wilt terug naar de aarde. Communiceer d.m.v. gebaren en seinen.
- Maak foto's waarbij je de kijker wordt gefopt omdat je speelt met zwaartekracht.
- Bouw een spectaculaire knikkerbaan met hoogteverschillen en obstakels.

Google-tips

- Manipulation picture no gravity.
- Glazen piano.
- Foto's van optische illusies.
- YouTube: fantastic things in the world: it's all about perspective!
- Art People Gallery: exciting photo illusions.

Bagages:

- Bespreek wat het verschil tussen drijven en zwemmen is, en tussen zweven en vliegen.
- Speel na hoe zwaartekracht op de maan werkt.
- Bespreek hoe het kan dat een raket de maan bereikt.
- Experimenteer hoe een knikker van papier rolt: van een kokertje in een kommetje, van het kommetje over een rond of scherp gevouwen blad, enz.
- Onderzoek magnetisme en zwaartekracht. Hoe snel valt een watje? Een munt? Een plastic bekertje?
- Blaas zeepbellen met verschillende materialen.
- Laat een afbeelding van Spoetnik zien en vertel dat dit vaartuig volgens de Russen de manier was om naar de maan te reizen. Wij willen graag van de maan terug naar de aarde. Bespreek de probleemstelling: 'hoe gaan we verder?'
- Bouw een ballonnenraket van touw, tape, een rietje en een ballon. Maak een opgeblazen ballon aan een rietje vast, waar een gespannen touwtje doorheen loopt. Span het touw tussen twee stoelen. Doordat de ballon leegloopt, wordt de raket gelanceerd.

Volledige les: De grote Zzzzzzoem

Groep:

5/6

Vakken:

Media en aardrijkskunde

Aantal lessen:

1 les

Lesduur:

85 minuten

Lesdoel:

De leerlingen kunnen hun ideeën omzetten naar bewegend beeld. Ze kunnen vanuit verschillende cameraperspectieven denken, inzoomen op een voorwerp, een statief opstellen en instellen. Ze kunnen vanuit verschillende perspectieven naar de aarde kijken. De leerlingen doen ervaring met belichting op.

Benodigde materialen:

Videocamera's, camerakabel naar de computer, opgeladen accu's, geheugenkaarten, statief, digibord, internet, verschillende materialen om een set te bouwen, (fiets/zak)lampjes.

Introductie:

De leerlingen leren hoe je vanuit verschillende perspectieven vanaf de maan steeds dichterbij de aarde kunt kijken. Ze maken een korte film waarin ze een verhaal van hun reis van de maan naar de aarde vertellen.

Entree:

Onderzoeksvraag: *Wat kom je allemaal onderweg tegen als je van de maan naar de aarde reist?* Laat de complete aarde zien op Google maps en zoem in op Europa, Nederland, de stad, tot het dak van de school. Vraag de leerlingen wat hen opvalt. Vertel over het doel van de les en de opdracht.

Bagage:

Leg klassikaal uit hoe de techniek van de camera werkt. Ga in op aan- en uitzetten, in- en uitzoemen, een zoemshot die trilt (uit de hand gefilmd), bevestigen van camera op het statief, een zoemshot die niet trilt (vanaf het statief). Bespreek het doel van het statief (steady shot). Verdeel de klas in groepjes van vier leerlingen. Laat hen brainstormen over hun vijf shots, over vanuit welk cameraperspectief ze willen inzoomen en over de opstelling van materialen.

Presentatie:

Na het filmen geven de leerlingen de camera's aan de leerkracht en worden de beelden in de juiste volgorde op de pc gezet. De leerkracht zet een afspeellijst klaar, en kijken maar!

Reflectie & analyse:

Na elke film vertellen de groepjes waarom zij voor een bepaald shot hebben gekozen en wat zij hebben geleerd tijdens de les. Denk aan samenwerking, techniek en maakproces. De leerlingen geven ook tips en tops aan andere groepjes.

Creative opdrachten:

Herhaal de onderzoeksvraag. De leerlingen maken hun eigen inzoomverhaal en nemen vijf shots op van maximaal vier seconde per shot om de vraag te beantwoorden. Als de vijf shots achter elkaar gezet worden, vormen zij een korte film. Je kunt hierbij gebruik maken van live filmbeelden of afbeeldingen van internet. In de shots kan van alles gebeuren. Bijvoorbeeld: 1) een shot van de maan naar de aarde, 2) een shot van een straat, 3) een shot van een huis, 4) een shot van een ziek kind en 5) een shot van een virus.

De leerlingen maken hun shots. Met lampjes kunnen de groepjes belangrijke onderdelen (materialen) in hun shots extra licht geven. Deze vijf shots vormen achter elkaar hun verhaal in bewegend beeld. De leerlingen filmen de shots in de juiste volgorde, zodat de shots alleen nog maar achter elkaar hoeven te worden gezet.

Nawoord

Dat was het dan. 44 pagina's met mogelijkheden, ideeën, suggesties en tips. Tientallen leerlingen, kunstdocenten en leerkrachten, waaronder jij, hebben zich ingezet om je deze inspiratie te bieden. Waarschijnlijk borrelt en bruist het nu van binnen. Hoog tijd om daar iets mee te doen.

Tijdens de ontwikkelcafés, die de komende jaren georganiseerd zullen worden, kun je nog extra ondersteuning krijgen bij het opstellen van je eigen lesplannen. Maar natuurlijk kun je niet wachten om gewoon lekker te gaan experimenteren. Immers, ook het ontwerpen van lessen is een creatief proces, en daarin ontwikkel je je vooral door te spelen met mogelijkheden, nieuwe dingen uit te proberen, door te zetten en samen te werken. Waarbij je zo af en toe de plank volledig mislaat, de klas in chaos uitbarst en de rekenboeken nog net niet van de planken vallen. Even kun je alleen nog maar hunkerend terugdenken aan de methodes die je van A tot Z kon volgen. Maar jij laat je niet uit het veld slaan. Razendsnel reflecteer je op je creatief proces, stel je bij en schaaf je aan de laatste details. Zoals het een échte Cultuurheld betaamt. Wissel uit met je collega's, met Cultuurhelden van andere scholen en van DOK. We gaan het samen doen!

Ilona Rozenboom

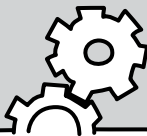
Zoom in,
neem afstand,
bekijk het vanuit een
ander perspectief
en creëren maar!

Deze is helemaal voor jou

(knippen en plakken toegestaan)

Titel:

Groep:

Vakken:

Aantal lessen:

Lesduur:

Lesdoel:

Benodigde materialen:

Introductie:

Entree:

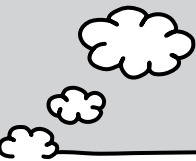
Bagage:

Creatieve opdracht:

Presentatie:

Reflectie & analyse:

“Wat is dan de juiste manier van leven? Het leven moet geleefd worden als een spel. Als u speelt, leert u en leeft u.”

– Plato

